Poštarina plaćena u gotovom.

MALA KNJIŽNICA SELJAČKE SLOGE

Broj 7-8 Ciena Din 2.—

Branimir Bratanić:

O smotrama

hrvatske seljačke kulture

Podupiratelji sa 500 dinara: Građanska dionička štedionica, Slavko Walder, mehanička tkaonica, Oskar Nettel, mehanička tkaonica, Žiga Fuhrman »Kristalum«, Ivan Kohek »Grič« čokolada, — svi u Zagrebu.

Sa 400 dinara: Narodna škola Draškovec (za 8 primjeraka).

Sa 300 dinara: Lucijan Kovačić, Vatroslav Hartl, gen. zastupnik tvornice papira, Mervar i Hodniković, željeznarija, Deutz—Magirus (Georg Korte) k. d. — svi u Zagrebu.

Sa 250 dinara: Jaroslav Strižić, Ignac Deutsch i brat — u Zagrebu.

Sa 200 dinara: Jugoslavenska tekstilna tvornica Mautner d. d., Hrvatska katolička banka, »Lacet«, prva domaća tvornica vrpca i čipaka, »Java« kavini nadomjesci, Ljudevit Stiasny, Josip Sidor (Engleski magazin), K. Rabus i sin, Pamučna predionica i tkaonica »Tržić« (Glanzmann i Gassner), Arnold Lustig, »Cosmochemia« promet kozmetičkih i kemijskih produkata, »Silk«, tvornica čarapa, Eliaš i Lah, odpremnici, Viktor Mohr, trg.-industrijska zastupstva, — svi u Zagrebu.

Sa 100 dinara: Jana Falica, seljakinja, Prodindol, Đuro Marosavljević, Strmac, Kavana Zagreb, Kavana Astorija, Kavana Corso, Alfred Bornstein, veletržac, Bothe i Ehrman, tvornica pokućstva Kazališna kavana, Franjo Srdar i Comp., Portlandcement »Adria«, Zdenko Beneš, industrija lutaka, Braća Plan, veletrgovina manufakturne robe, Jugoslavensko Fuld d. s. o. j., podružnica, Oto Schwarz, drvotržac, »Gora«, šumsko industrijsko poduzeće, Dr Miroslav Daničić, predsjednik Danice d. d., Baku Oil Depot (Hiršl Vilko), Josip Halle, Fabrika aluminija d. d., Fox-Film jugoslavensko d. d. Milan Lichtenberg »Drvo« k. d., Mišo Vajs, »Celeritas« odpremničko poduzeće, Milan Ramušćak, »Leryk«, zavod za naslove filmova, Milan Mihaljević, Braća Ševčik, ljevaonica željeza, Vladimir Krasnik, vlastnik tt. »Dunlop«-autogume, Josip Engelsrath, draguljar, Ing. Franjo Sulke, Bosanska industrijska i trgovačka banka d. d., podružnica, Hugo Wollner i drug, Dr. Zlatko Frey, Leon Finci, trgovac, Hrvatsko dioničko društvo za promet ugljenom »Slavex« d. d. za šumsku industriju, »Papieros«, veletrgovina papira, »Tungsram« podružnica, Julio Kraus, Bela Löwy, Dragutin Rosenbaum, Emil Llepetař, Ing. Martin Weigand, Ing. Josip Kalman, Dr. Ivo Karlović, zubar, Prevedan i Hofman d. d., Braća Knaus, zlatarska radionica, Em. Fischer, Balkanfilm, podružnica, Atheneum — konvikt, Braća Hirschler, Kuntić, Županičić i Brlobaš, stolari, »Rika«, industrija sanitarne robe, Ivan Braunstein, tvornica čipaka, »Furnir« k. d., Ing. Vilko Ondrušek, Bondy-Marthon i drug d. d., — svi u Zagrebu; Seljačka Sloga, ogranak Vidrenjak, Josip Stojić, fotograf, Valpovo, Ervin pl. Kramarić, prokurista, Žiga Schulhof, gostioničar, Čitaonica Hrvatskog Radničkog Saveza,, — svi iz Belišća, Narodna škola Čukovec, Mjestni školski odbor Oporovec.

Sa 50 dinara: Gustav Frgić, Vjekoslav Mutak, privatni činovnik, Josip Jakopović, trgovac, Milena Mijatović, Grga Pehnec, privatni činovnik, Ladislav Žimbrek, profesor, Marija Vidmar, Stanko Čaglješević, Đuro Brlić, Alfa d. d. separatori, Antun Sikora, trgovac, Šandor

1201

MALA KNJIŽNICA SELJAČKE SLOGE

OSNIVAČ, IZDAVAČ I UREDNIK

RUDOLF HERCEG

ZAGREB, MARULIĆEV TRG 13.

Broj 7-8 **Godina 1941.**

Mala Knjižnica Seljačke Sloge osnovana je kao zamjena za malu hrvatsku seljačku enciklopediju, u kojoj bi se s vremenom skupilo **sve ljudsko znanje i umieće** — sa seljačkoga stanovišta i **u duhu hrvatskog seljačkog pokreta.**

Predviđeno je za sad 100 knjižica (brojeva) od 32 strane po 1 dinar. Ako je knjižica veća od 40 strana, čini dva broja i stoji 2 dinara, a knjižica preko 80 strana 3 broja itd.

Malu Knjižnicu Seljačke Slofe razpačavaju povjerenici, kod kojih se može kupiti pojedini broj. (Računa se, da na 20 stanovnika [duša] il ina 5 izbornika dolazi jedan primjerak svake knjižice.) Tko hoće dobiti baš sve brojeve, taj se obično predplati. Predplatnik dobije na svoju adresu toliko brojeva (t. j. različitih knjižica), koliko je unapried poslao dinara.

Tko pošalje 1000 dinara, smatra se uz to utemeljiteljem ove Knjižnice, te će dobiti svih tisuću knjižica (brojeva), makar one za kupce i za nove predplatnike i poskupile. Isto vriedi za predplatnike sa 500 do 50 dinara, koji se smatraju podupirateljima. — Povjerenici dobivaju svaku petu knjižicu (20%) bezplatno kao naknadu za oštećene ili darovane primjerke.

Daljnji utemeljitelji sa 1.000 dinara: »Uljanik«, petroleumsko d. d., Jadransko osiguravajuće društvo, Jugoslavenski Lloyd a. d., Hrvatska sveopća kreditna banka, »Union« tvornica kandita i čokolade, Tvornica za pamučnu industriju Hermana Pollaka sinovi d. d., Leo A. Miler, industrijalac, »Astra« d. d. industrija kemijskih proizvoda, Hardtmuth, tvornica olovaka, Gradska štedionica, — svi u Zagrebu.

Uredničtvo i uprava: Zagreb, Marulićev trg 13. — Telefon 24-687. — Ček. račun br. 31.823. — Za uredničtvo odgovara: Rudolf Herceg. — Tisak: »Tipografija« d. d. — Za tiskaru odgovara: Ivan Ivanković, Zagreb, Selska cesta 47. — Izlazi tjedno. — Godišnja predplata Din 50.— Za dulje odnosno kraće vrieme razmjerno.

Pollak i drug, Oskar Fröhlich, direktor »Helios« d. d., Československa banka d. d., Braća Klein, »Orient« vl. Bernard Bierman, Ivanka Ljubičić, učiteljica, Stjepan Ivanek, strojar, B. Moster, tvornica laka i boja, Albin Drnovšek, vl. tt. Metalopromet, Jelena Miljević, učiteljica, Jugoslavenski film »Warner-Bros-First National« d. d., Janko Matko, urar, Samuel Hahn, »Artex« d. d., Franjo Solar, trgovina željezom, Artur Goldstein, Juraj Pavlović, gostioničar, Zorka Bobinac, ravnateljica narodne građanske škole, — svi u Zagrebu; Zlatko pl. Kemfelj, prokurist, Dragutin Kovač, privatni činovnik Ernst Wilheim, privatni činovnik, Dragutin Grudnik privatni činovnik, Dragutin Martinović, privatni činovnik, Antun Brodić privatni činovnik, Luka Bešenski, pekarski obrtnik, Adolf Hrs inspektor, Vjekoslav Ferić, općinski bilježnik, Stjepan Leaković, općinski načelnik, Josip Heckenberg, tajnik Danica Marković, privatna činovnica, Dragutin Eberl, privatni činovnik, Vladimir Gros, privatni činovnik, Dr. Oto Kolbach, odvjetnički pripravnik Pavao Smerd, direktor, Julio Bihler, prokurist, Ivan Urisk, mesarski obrtnik, Dragica Cmrečnjak, Leo Huppert, direktor i Josip Münz, inspektor, — sve u Belišću; Tomo Stanković, mesar i Tomo Romić, gostioničar, — Bistrinci; Zora Jelinek i Josipa Premer — Delnice; Štamparski zavod Krbavac i Pavlović, Osijek, Franjevačka klasična gimnazija, Visoko, Mješovita građanska škola Sušine-Đurđenovac, Dr. David Rudić, Bosanska Dubica, Živko Vidmar, upravnik bolnice, Sušak, Seljačka Sloga, ogranak, Slavonski Kobaš, Vilim Sudarević, Čazma, Dr. Grgo Vatavuk, liečnik, Pučišća, Seljačka Sloga, ogranak, Polje (Krk), Mjestna organizacija HSS, Remetinec, Stjepan Unbehend, nastavnik, Vinkovci, Dr. Mrko Prister, liječnik, Pitomača, Antun Bodlović, Hvar, Seljačka Sloga, ogranak, Kutnjak, Seljačka Sloga, ogranak, Dolnje Mekušje, Ivan Vidaković, Paka, Hrvatski seljački zadružni dom, Donja Kupčina, Dane Klobučar, učitelj, Andrijevci, S. Salamon, učiteljica, Krasno, Ivan Bunjevac, učitelj, Podvrško, Štefica Hep, učiteljica, Donja Konjščina, Milka Vladović, učiteljica, Ludbreg, Franjo Jelenc, Jasenjak, Seljačka Sloga, ogranak Grbovnica, Josip Martinčić, Nova Gradiška, Zvonimir Petrović, učitelj, Ivanbrijeg, Mješovita građanska škola, Varaždin, Franjo Posavec, Sukaja, Narodna škola, Omišalj.

(Nastavak u knjižici br. 9.).

Mala Knjižnica Seljačke Sloge

ima dosad 1.000 povjerenika, koji prodavaju pojedine knjižice. Međutim povjerenika bi trebalo biti 5.000, da bude u svakom manjem selu po jedan, a u većim i nekoliko njih.

Predplatnika (koji dobivaju sve knjižice i na svoje ime) ima 500, a moglo bi ih biti i preko 10.000.

Predplatnik dobije toliko knjižica (brojeva) koliko je poslao dinara.

PREDGOVOR

Ovaj i ovakav kulturni hrvatski seljački pokret, kako ga tumači i provodi Seljačka Sloga, zamislio je i djelomično počeo provoditi dr Antun Radić već onda, kad je pisao svoju »Osnovu za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu«. A to je bilo prije 45 godina.

Taj svoj posao počeo je Ante Radić u učenom društvu: u Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Nije išlo. Gospoda niesu mogla čuti (a kamoli pomagati) istinu o narodu ... Zato se je Ante s njima razišao i — o Božiću 1899. godine — počeo izdavati svoj »Dom« seljacima »za razgovor i nauk« ... I opet nije išlo. Naime: nije išlo s tim prosvjetnim (kulturnim) pokretom. Među hrvatskim seljačtvom bilo je ne samo previše mraka, nego i previše straha ... Zato se prosvjetni radnik Ante udruži s bratom političarom Stjepanom, te oni — opet o Božiću (1904.) — udare temelje političkoj stranci, koja je imala pokrenuti ljude-seljake, da odbace strah i izvrše preokret ... Morao je doći svjetski rat, da hrvatski seljački narod odbaci strah. Strah je zaista odbačen. To je Antu Radića neobično veselilo.

Onda su — koncem 1918. i početkom 1919. — nastale nove prilike i nove kušnje. Ante Radić je umro. Nastavila se velika borba, politička borba. Vodio ju je i izdržao hrvatski seljački narod — najprije na čelu sa Stjepanom Radićem, a onda s drom Vladkom Mačkom.

Neki misle, da je ta borba gotova. — Nije!

Hrvatski seljački pokret ima svoje ciljeve ne samo političke, nego i ljudske, kulturne, duhovne, socijalne: I seljak hoće biti čovjek s ljudskim dostojanstvom...

Ali toga hrvatskomu seljačtvu ne može nitko dati niti izvojštiti, to si treba seljačtvo samo stvoriti.

Pomagati seljačtvu pri tom — to mogu samo oni, koji seljački narod poznaju, koji su proučili njegov život, to jest seljačku ili narodnu kulturu.

To je temeljni nauk Ante Radića, to je smisao hrvatskog seljačkog pokreta.

U spomenutoj političkoj borbi na taj se nauk malo zaboravilo.

Da ta zaborav ne bude podpuna, zato smo mi neki pravovjerni Radićevci pokrenuli Seljačku Slogu najprije 1920. kao samostalne organizacije po selima, onda 1925. središnjicu u Zagrebu i ogranke po selima, a 1935. obnovili djelovanje ovako, kako se sada radi.

Već godinama bavim se mišlju, da napišem čitavu knjigu — kakvih 500 do 700 strana — o tom, kako se je idejno i u praksi razvijao hrvatski seljački pokret, odnosno o tom, kako i zašto je kada koji rad više obavljan, a osobito o tom, zašto sam — u tih 35 godina — koji posao pokretao, ili zašto u pojedinom poslu nisam sudjelovao. Sve sam to mislio podkriepiti dokazima: izjavama, člancima, slikama itd. Onda bi se vidjelo i to, zašto je koji podhvat tako liepo uspio, a drugi nije... Za pisanje takve knjige trebao bih bar pol godine podpunoga mira. Dotle bih svoj posao u Seljačkoj Slogi i drugdje morao razdieliti na nekolicinu drugih.

Jedan takav posao preuzeo je već prije, te ga sad nastavlja i u ovoj knjižici opisuje Branimir Bratanić. On je ovu knjižicu napisao kao stručnjak (etnograf), kao prosvjetni radnik Seljačke Sloge i kao rodoljub. Tko knjižicu pročita pažljivo, to će razabrati i osjetiti u svakoj rečenici, pa o tom dalje ne treba trošiti rieči. Izjavljujem tek ovo:

Smotre hrvatske seljačke kulture, kako ih Seljačka Sloga priređuje od godine 1937., stvarni su nastavak onoga, što je Ante Radić započeo, kad je prije 45 godina udarao temelje hrvatskomu narodoznanstvu.

Bratanićeva razprava tumači narodoznanstvene (etnografske) misli sasvim u skladu s prosvjetnim hrvatskim seljačkim pokretom, kako ga je zamislio dr Antun Radić, a kako ga sada provodi Seljačka Sloga.

Ta je razprava napisana kao neprekinuta cjelina pod jednim naslovom: »O smotrama hrvatske seljačke kulture«. Sve podnaslove kao i nadpis na strani 19 »Po čem smo narod...« dao je urednik Male Knjižnice SS. da olakša čitanje. Ali, da stvar bude još lakša i koristnija, stavljeni su u istu knjižicu i članci, koje je prof. Bratanić napisao već godine 1935. i 1936. — Onima, koji pročitaju te starije članke, bit će još razumljivija ova njegova nova razprava (na stranama 19 do 46).

Seljačka Sloga s velikim zanimanjem očekuje uspjeh ove knjižice.

U Zagrebu, na smrtni dan dra Antuna Radića 1941.

RUDOLF HERCEG

Hrvatstva ima toliko, koliko ima hrvatske narodne kulture - onakve, kako je razloženo u ovoj knjižici.

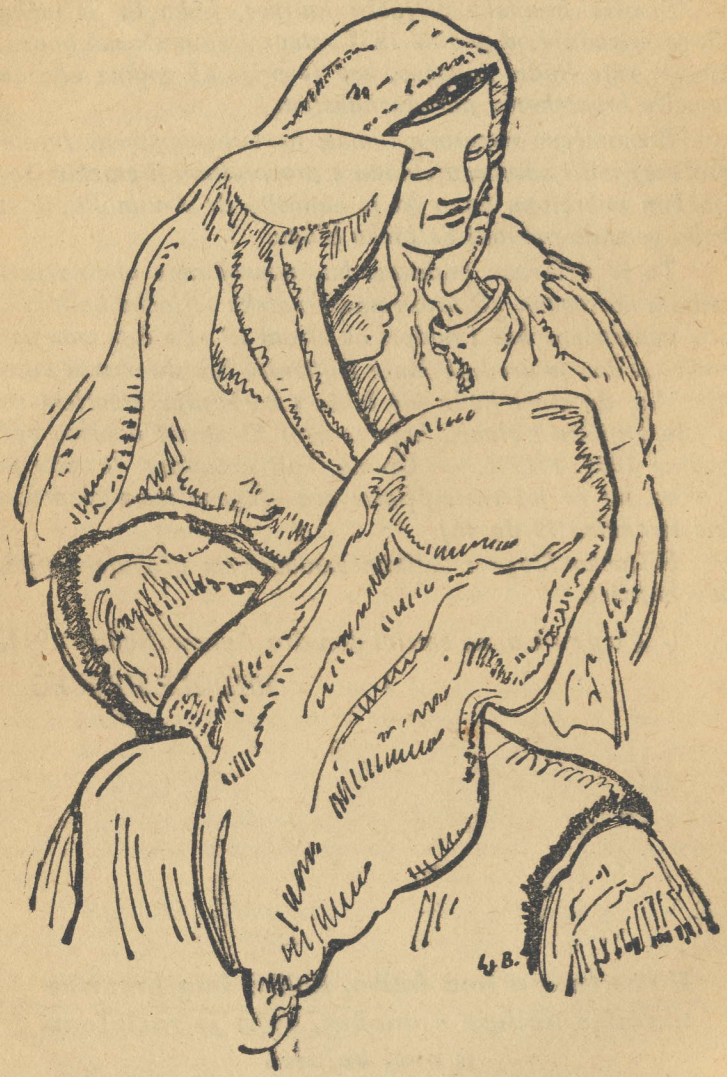

Smotra hrvatske seljačke pjesme

1935. — NA RAZKRŠĆU...

U nedjelju, dne 10. studenoga, održana je u Zagrebu smotra hrvatskih seljačkih zborova. Nakon prekida od šest godina uspjela je ta svečanost, kako se nitko nije nadao; dvorana Zagrebačkog Zbora bila je dubkom puna što građana što seljaka. Organizatori su bili Seljačka Sloga i zadruga Sklad, a sama priredba bila je unutar »Slobodine« 60-godišnjice i u vezi sa 100-godišnjicom hrvatske himne: Liepa naša.

Nastupilo je 13 hrvatskih seljačkih pjevačkih zborova: iz Lučkog, Ježdovca, Stupnika, Markuševca, Bukovca, Granešine, Sv. Klare, Stenjevca, Čučerja, Rugvice, pa čak iz Sunje, Jasenovca i Cernika kod Nove Gradiške. Od toga je bilo pet zborova iz novoosnovanih ogranaka Seljačke Sloge.

Težko je reći, tko je bio najbolji; — dobri su bili svi Prisutni glasbenici bili su zadovoljni sa samim pjevanjem kod svih zborova. Pri tome se ipak opazilo, da su mješoviti zborovi (muški i ženske zajedno) imali mnogo ljepši zvuk nego muški sami. Osobito je dobro učinio jedan zbor, što je nastupio i s djecom Pa to i jest u duhu prave seljačke sloge, da kod pjesme — kao i kod rada — sudjeluje i mužko i žensko, staro i mlado. . Opazili su mnogi i to, da bolje pjeva onaj zbor, kod kojega započinje pjevačica (kao što je to i običaj), od onoga, gdje započinje pjevač.

Svima su se najviše svidjele one pjesme, koje su pjevači izvodili onako, kako se u njihovu kraju pjevaju: bez nota i bez zborovođe. Te su pjesme imale zato takav uspjeh, jer su pjevači pjevali — s v o j e. A zato pak gradski pjevači ni ne mogu nikad pjevati narodnih popjevaka onako, kako ih pjeva sam narod, seljaci. Pokazalo se već više puta, da ima narodnih popjevaka i posve drugačijih od onih, koje pišu gradski glasbenici, i pjevanih drugim načinom od onoga, na koji glasbenici (kako su naučili u školi) obrađuju narodne melodije ili napjeve Gradski pjevač ne će obično moći ovakvih popjevaka u obće izvesti, a opet seljački

zbor, koji je navikao pjevati na taj način, vrlo će teško naučiti umjetnu kompoziciju ili skladbu, koja se od tog njegova načina razlikuje.

A nije ni potrebno — bar ne za ovakve smotre — da se muči s umjetnim pjesmama. Jer ovim smotrama baš i jest prava svrha to, da svaki zbor pokaže, što ima svoga, a opet da se — gledajući i slušajući druge — pobudi na stvaranje novoga. Ako već koji seljački zbor (pjevačko društvo) želi pokazati svoju vještinu u pjevanju umjetnih skladbi, trebalo bi da izabere narodne pjesme iz svoga kraja ili iz bližega susjedstva. Jer štokavska pjesma iz kajkavskih usta ili kajkavska iz štokavskih zvuči doista čudno. Zato: »tuđe poštuj, a svojim se diči«...

I upravo to, što je svaki zbor našao u svom kraju i odpjevao bar po jednu starinsku narodnu popievku (neki i više njih), jedan je od glavnih razloga, da je posljednja smotra toliko uspjela. Vidjelo se, da u narodu ima još mnogo vriednih stvari, za koje do nedavna ni sam nije znao, a u mnogim krajevima i poslije ove smotre ne zna. Obredne pjesme (na primjer: svatovske, žetelačke, jurjevske, ivanjske, koledarske, dodolske, prporuške, kraljičke, ladaričke i druge) iz svoga kraja trebali bi drugi put pjevati svi zborovi.

Kod nekojih pjesama izticao se liep tekst (rieči). Pokazalo se, da uz stare pjesme narod na isti način stvara i nove. Šteta je tek, da su se gdjegdje — možda pod utjecajem škole — miešale štokavske rieči među kajkavske ili »iekavština« tamo, gdje bi trebala biti »ekavština« (na primjer: »djevojke« umjesto »devojke«). Mi svi trebamo (i imamo) jedan zajednički književni jezik, ali to ne znači, da je pojedini govor (narječje) manje vriedan i da ga se treba — stidjeti.

Smotri su davale naročitu vriednost liepe narodne nošnje. Po nošnji se na prvi pogled vidi, koliko je u kojem dielu naroda živa narodna starina (kultura), pa koliko se taj dio naroda može oduprieti gradskoj civilizaciji (a i krizi!) tako, da izrađuje sam ono, što mu treba. Pokojni Antun Radić je rekao, da je čovjek, koji je zabacio narodnu nošnju, izgubio već polovinu narodne ćuše. I premda su na smotri svi zborovi nastupili u liepoj narodnoj nošnji, ipak bi se baš u tom pogledu dalo štošta prigovoriti. Lako je bilo opaziti da velika većina nije imala prave narodne obuće (opanaka, čizama), nego kupovne cipele. Tako se nagrđuje inače liepa nošnja za selo kadkad i neprikladnom obućom, a na korist Bate i sličnih tvorničara.

Na ovakvim smotrama trebalo bi od glave do pete sve biti narodno, kod kuće ili u selu izrađeno. Dakako, da je to težko i neće se odmah dati do kraja provesti. Ali nikako se ne bi smjelo dogoditi, da pojedini pjevači pjevaju u građanskom odielu. Isto vriedi i za kojekakve kupovne vrpce (»pajntleke«) i slično kod ženskih. Gdje se narodna nošnja već ne nosi, moći će se obnoviti prema starim uzorcima. Ne treba biti bogata, ali mora biti izrađena kod kuće od domaće građe.

Dva zbora (Jasenovac i Sunja) igrali su svoja kola uz veliko odobravanje gledalaca. Drugi put bi bilo dobro, da i drugi zborovi pokažu narodne plesove iz svojih krajeva.

Dobro su neki predložili, da se na takvim smotrama izvode i narodni običaji. U prvom redu to vriedi za običaje, uz koje pjevaju dječji zborovi (Jurjevo, »ladarice« i slično).

Premda je ova smotra bila na brzu ruku pripravljena, a nakon duge stanke opet kao neki početak, ipak je na njoj bilo toliko toga, da je prilično dugo trajala. U buduće — kad se javi više zborova — ne bi mogli svi nastupiti radi prekratkog vremena, makar je sve liepo i vriedno čuti i vidjeti. Da se tomu pomogne i da se uzmogne pokazati narodna kultura svih krajeva, pa i svakog sela, odlučeno je, da se održe smotre pojedinih krajeva po većim mjestima (prva bi se — kako vele — već doskora imala održati u Jastrebarskom). Na tim manjim smotrama nastupili bi svi zborovi iz jedne okolice, a ono, što je najbolje i najljepše, izabralo bi se za glavnu smotru u Zagrebu.

Tako bi napokon vidjeli, što sve ima u narodu, i dobili volju, da u tom smjeru i dalje stvaramo. Sve je to dakako težak i dugotrajan posao, ali organizacijom Seljačke Sloge može se i to postići. Početak je dobar.

Branimir Bratanić

»Seljački svijet« za prosinac 1935.

Narodna nošnja i ljudski napredak...

Važna zadaća Seljačke Sloge.

Često se govori i piše o tom, da narodna nošnja propada, da je nestaje. Na sreću to nije istina, ili nije bar posve istina. Pjevačke smotre, koje su ogranci Seljačke Sloge dosad priredili po različitim mjestima, pokazale su, da je u nekim krajevima narodna nošnja još sasvim živa, a gotovo svagdje da se upotrebljava bar za svečane sgode. Nema valjda čovjeka — bio seljak ili građanin — koji ne bi uživao gledajući na tim smotrama skupljene narodne nošnje iz različitih sela, jednu ljepšu od druge. Smotre su učinile i to, da se sada pojedina sela natječu, koje će pokazati nošnju ljepšu i čistiju od tuđih primjesa. A ondje, gdje se narodna nošnja već gubi, počeli su je obnavljati prema starim uzorcima. Tako čujem, ogranak SS u Petrijevcima kraj Osieka namjerava svake godine nagraditi onu djevojku, koja bude u selu imala najljepše narodno ruho

Ali ono, što se na smotrama — u skupu — svima sviđa, u pojedinim selima težko je učiniti. Javlja se najedanput mnogo težkoća, naročito ondje, gdje treba narodnu nošnju učiniti živom, da se ne čuvaju samo stari komadi za paradu, nego da se izrađuju i nova odiela za svakidašnju upotrebu. Ima tih težkoća i gospodarskih, a još više takvih, koje dolaze od ljudi samih.

Ima tako ljudi, koji uviek i svagdje nešto prigovaraju, pa su počeli prigovarati i narodnoj nošnji. Oni vele »Ne ćemo natrag!« i — s tim je za njih ta stvar svršena. Misle valjda s time reći to, da tvornička roba, koja je novija, znači nešto bolje, korak napried, a stara narodna nošnja da je zaostala, da znači korak natrag. Premda bi se dalo dosta razpravljati o tome, što je u kulturnom životu »napried«, a što »natrag«, ne ćemo to ovdje učiniti. Dosta će biti za sada reći ovo: Razuman čovjek ide i natrag, ako i kad se to pokaže bolje i pametnije...

Mnogo ih je, koji doduše nisu protiv narodne nošnje, ali je ne smatraju važnom. Takvima je svejedno, hoće li narodna nošnja

ostati ili nestati, ili bar misle, da si u današnje težko vrieme ne treba zbog takvih stvari trti glave. I ovi imaju krivo. Istina, pitanje nošnje nije tako važno kao neka druga — naročito gospodarska — pitanja (prehrana, čuvanje zdravlja i sl.), ali to još ne znači, da se smije zapustiti. Ni s gospodarske strane nije svejedno, u što će se čovjek odievati. Treba paziti, da odielo bude dobro, a razmjerno prema tome i jeftino. Ako se na to gleda, morat će se u velikoj većini slučajeva priznati prednost kod kuće pravljenoj narodnoj odjeći pred tvorničkom robom. To osobito vriedi za žensko odielo. — A treba uzeti na um i ovo: Čovjek se hrani, odieva, gradi krov nad glavom, razveseljava se pjesmom, svirkom i plesom, a ujedno razmišljava, kako bi si život olakšao, popravio i poljepšao. **To se jedno od drugoga ne da dieliti**, sve to zajedno spada u čovječji život. A sve, što je jedan narod stvorio, i način, kojim on taj čovječji život olakšava, popravlja i poljepšava, sve to čini kulturu toga naroda, po kojoj se on razlikuje od drugih naroda i **po kojoj pokazuje, koliko među tim drugim narodima vriedi.** Čuvajući staro i stvarajući u istom duhu novo, savršenije, bolje i ljepše, razvija narod svoju kulturu. **To znači ići napried.** A primati samo gotovo od drugih naroda, to znači ne micati se ni napried ni natrag, nego ostati na mjestu ne stvarajući ništa i ne koristeći nikomu. — I mi imamo svoju narodnu seljačku kulturu, samo je moramo čuvati i dalje razvijati. Ali kao što se čovjek **u isto vrieme** i hrani i odieva, i veseli i razmišlja, tako isto treba čuvati i razvijati čitavu narodnu kulturu, a ne samo pojedine njezine dielove. Jer nijedan od tih dielova nije tako nevažan, da bi ga se smjelo pustiti, a da se nitko za nj ne brine. I baš je narodna nošnja ono, po čemu se na prvi pogled i najočitije vidi, ima li koji narod svoju vlastitu kulturu, kakva mu je i kolika je. **Narodna je nošnja naša kulturna legitimacija.** Tko dakle ništa ne drži do narodne nošnje, popievke i običaja, nego vidi napredak kulture samo u — recimo — gospodarskom napredku, radi isto tako krivo, kao što bi radio i onaj, koji bi mislio, da je priređivanjem pjevačkih smotri sve učinjeno. Treba i jedno i drugo. Pa iako se pojedini dielovi narodne kulture ne daju odieliti jedan od drugoga, ipak se dade podieliti posao oko njihova čuvanja i razvijanja. Jedan ima više sposobnosti i volje za gospodarske stvari, a drugi na pr. za nošnju. Ali nije dosta htjeti, treba i znati, za čim se ide

Mnogi naši ljudi htjeli bi da nešto učine za narodnu nošnju, ali ne znaju drugima raztumačiti (ili možda i sami pravo ne znaju), šta hoće. Često tako više pokvare, nego što učine dobra. — Slušao sam nedavno jednoga koji je dokazivao potrebu narodne

nošnje, ako se ne varam, gospodarskim razlozima. Govorio je — nisu bile baš te rieči, ali je bio taj smisao — od prilike ovako: »Kad mi seljaci dođemo u narodnoj nošnji u grad, građani nam se rugaju. Ipak ćemo mi u ova težka vremena nositi svoju narodnu nošnju, koju sami izrađujemo na selu, da ne moramo skupe novce davati trgovcima. Ali to ne znači, da za nas nije gradska nošnja. Zašto ne bi i seljak nosio b o l j i kaput?! A i naše žene su vriedne da nose svilu. Sigurno su vrednije od vrlo mnogih gradskih, za koje rade kuharice i sobarice!. .« Mnogi, koji su ga slušali, odobravali su mu. — Ja sam osobito zapamtio ono o »boljem kaputu« i o svili. Što to znači »b o l j i« kaput? Da nije možda čvršći, trajniji, praktičniji (svrsishodniji, sgodniji kod posla)? Pa zar nisu na pr. surine iz pliješivičkog i zagrebačkog prigorja ili slavonski gunjci u najmanju ruku jednako čvrsti, trajni i praktični kao najbolji gradski kaput? Obično su i jači, i trajniji i praktičniji, dakle — bolji. Ili je možda gradski kaput l j e p š i? Premda o ljepoti imaju različiti ljudi različita mišljenja — »koliko ljudi, toliko ćudi« — ipak se može mirne duše reći, da su naši seljački kaputi (surine, gunjci ili kako ih već zovu) doista mnogo ljepši bar od onakvih građanskih kaputa, kakve su počeli nositi naši seljaci u nekojim krajevima. Pa kad građanski kaput nije čvršći, ni trajniji, ni jeftiniji, po čemu je onda — »bolji«? Valjda po tom, što nije seljački, što je tuđ, »gospodski«! Slično vriedi i za svilu, za kupovne ženske cipele i slično. Sve to nije ni čvrsto, ni trajno ni praktično, ali pokazuje nekakvo »gospodstvo«.

Tako eto mnogi seljaci drže gradsku stvar boljom samo zato, što je »gospodska«, što nije seljačka. Pa zašto je to? S jedne strane se seljak još ne može sasvim otresti posljedica onakvog »prosvjećivanja«, u kojem se neprestano pokazuje, kako je ovaj ili onaj narod napredniji od njega, kako je sve tuđe bolje i modernije, a kod kuće je sve zaostalo, »neprosvićeno«. S druge je strane obće ljudsko svojstvo, da se čudi i divi svemu, što je neobično i tuđe, čega sam ne može ili ne zna izraditi. Na taj način lako dođe do toga, da tuđe i više c i e n i, pa bilo njegovo vlastito i vrednije. Tako su se i različni crnački i drugi vanevropski narodi čudili i divili evropskim stvarima. To su upotriebili evropski trgovci, pa su od njih za stakleno biserje, ogledalca, jeftine tkanine i slične bezvriedne stvari dobivali zlato, skupu slonovu kost, pa i velike komade zemljišta. Malo na taj način, malo silom, stvorile su si neke evropske države velike i bogate kolonije ili prekomorske posjede, u kojima sada izrabljuju urođenike. A zar kod nas ne mienja na sličan način seljak svoje žito i stoku za malo vriedne svilene rubce, vrpce, cipele i proste tkanine? Trgovci prodaju se-

ljaku i onakvu robu, kakvu u gradu više nitko ne će kupiti, jer se više ne nosi, jer nije u »modi«. A dogodi se i to, da se kojoj tvornici pokvari roba: ili nisu pogodili pravu boju, ili nije dobar materijal, ili ima kakvu drugu pogrešku. Kud će sada s takvom robom nego na selo A seoski i malogradski kramari prodaju to onda seljačkim ženama i djevojkama kao »posljednju modu«. Kad vide tvornice, da seljak i takvu robu kupuje, počnu je posebno izrađivati za seljake. — Države, koje imaju kolonije, »usrećuju« obično s takvom robom crnce i slične narode, koji su pod njihovom vlašću A »prosvićeni« se Evropljani onda smiju i rugaju jadnomu crncu, koji misli, da će postati sličan svomu gospodaru (a prema tome i kulturniji!), ako obuče kakvu staru odbačenu vojničku uniformu, ili ako si mjesto naušnica objesi telefonske slušalice. Pa i kod nas se građanke smiju kad vide seljakinju u kaputu, kakav su u gradu nosile njihove bake. A zbilja je i smiešno i žalostno vidjeti nacifranu seljačku djevojku u prugastim čarapama, kakve su građanke nosile prije rata p o d dugim suknjama, nakićenu zlatnim vrpcama, kakvima se u gradu vežu kutije bonbona, a preko prsa povezanu — mužkom kravatom... Sve se to nažalost može vidjeti. — Kupovna roba donosi seljaku samo štetu: već kad je kupuje, preskupo je plaća, kvari tako svoju liepu nošnju, gubi smisao za ljepotu i dobar ukus, a na kraju ga još izsmijavaju. . Pravoj narodnoj nošnji gospoda se ne rugaju. I oni znaju, da je liepa, a upravo je sada kod nas »moda«, da gradske gospođe i gospođice oblače za svečane sgode narodne oprave.

Čuvati i razvijati narodnu nošnju znači dakle razvijati svoju narodnu kulturu, pa je prema tomu važan i potreban p o s a o. Narodna je nošnja i čvrsta i trajna i praktična i liepa, a pokazuje ono, što smo mi sami sposobni učiniti. Treba je dakle kao takovu i cieniti. Ako budemo tako s v i mislili, pa i naši seoski mladići, žene i djevojke, onda će se već dati ukloniti i oni nekoji gospodarski razlozi, koji danas još kadkad čine tvorničku robu jeftinijom. Onaj, komu je stalo do siena, spravit će ga po što po to pod krov, kad udari kiša. Onaj, komu nije do siena, sklonut će brzo svoju glavu, a sieno neka kisne. Tako je i s narodnom nošnjom.

Od gospodarskih razloga najvažniji su mučan i dugotrajan posao oko izgrađivanja narodne odjeće, pa nedostatak vremena i radnih sila. Nekad, u starim zadrugama, bilo je lakše Tamo je svatko imao svoj određen posao, a žene su imale više vremena za predenje i tkanje. U današnjoj inokosnoj obitelji žena je čitav dan zabavljena drugim kućnim i poljskim radom. Ali i tomu se može

pomoći. Ne bi li tu na mjestu starih zadruga mogli doći ogranci Seljačke Sloge? Stvar je razmišljanja i dogovora, kako bi se to u potankostima udesilo, ali glavno je to, da bi se ipak **sve moglo izrađivati u selu**, i to u onoj količini, koliko je potrebno. A i sam rad dao bi se olakšati i pojednostavniti. Nekoji stručnjaci imaju već i za to gotove priedloge.

Ja sam ovdje štošta natuknuo o narodnoj nošnji, a vi, koji to čitate, razmislite, imam li pravo. Ako imam, mislite i razgovarajte dalje — možda baš 11. lipnja — pa ćete doći i na ono, čega ja tu zbog malena prostora nisam mogao napisati, što se ja nisam sjetio, a i na ono, na što ja sam ne bih možda nikad nadošao. Više oči više vidi, mnogo glava mnogo smisli, a mnogo ljudi može i mnogo učiniti, samo ako hoće.

Branimir Bratanić

»Seljačka sloga« travanj 1936.

Hrvatske seljačke pjevačke smotre

Svaki posao u svoje vrieme i na svojem mjestu.
Svi seljaci idu u crkvu, a mnogi od njih poslije mise pred crkvom igraju kolo I nikad se nije dogodilo, da bi netko u crkvi zaigrao kolo ili u kolu molio krunicu . . .

Dr Vladko Maček

Pripoviedao mi je jedan prijatelj: Pošli ove godine neki naši studenti u Italiju da pogledaju znamenite rimske i talijanske starine i umjetnine. Vodiči su im bili talijanski studenti. Dok su se naši divili tim krasnim plodovima latinske kulture reče jedan Talijan — hoteći im valjda polaskati — da su i Hrvati Latini, samo što im je u kasnija vremena nametnút slavenski jezik; radi toga moraju nas oni — Talijani — osloboditi. Nikakva dokazivanja, da nije tako, nisu pomogla. Talijanski studenti ostajali su kod svoga Ta oni su to sigurno često čuli i čitali, a možda su tako učili i u školi.

Na prvi pogled čini se to sve smiešno. Naravno, Talijani nemaju pravo. Ali zamislimo se malko, zašto našim studentima nije bilo lako, da im to dokažu.

Po čemu se mi razlikujemo od drugih naroda? Evo naših gradskih ljudi. Žive na tuđinski način, nose strano odielo, pjevaju tuđe pjesme, plešu tuđe plesove, pa nije ni čudo, da mnogi i m i s l e tuđinski. Dive se samo stranim umjetnicima, književnicima i političarima. Za sve traže uzor u stranom svietu. Jedina je razlika, što »modu« dobivamo iz Pariza i Londona, a političke nazore još i danas iz Rima, Moskve ili Berlina — već prema ukusu. I svu tu tuđu robu prodaju onda neka naša gospoda narodu pod svoje, pod naše domaće ili kao neobhodno potrebnu »kulturu«. Tako uz koristne produkte evropske civilizacije, koji zbilja znače napredak, dolazi na naše selo još mnogo više sasvim nepotrebnih i smiešnih stvari: »plehmuzike« i harmonike, gradsko nespretno pokućstvo, »šlageri« i loše (glasbeno nerazumljive) crkvene popi-

evke, kojekakve uniforme i družtva, kojima su glavna svrha parade, znakovi, izkaznice i članarine .. I tko bi nas po tom sudio, doista bi lako pomislio, da smo i Niemci i Talijani i tko zna što, samo još za čudo govorimo slavenskim jezikom. Evo, već nas i Talijani svojataju ..

A mi ipak znamo i osjećamo, da nemaju pravo... Ali kako ćemo to pokazati i dokazati? Tako, da se otresemo svega tuđega, što nam nije prieko potrebno, a iztaknemo ono, što je naše: da pokažemo, kako mi živimo, radimo i veselimo se na s v o j način. Treba da pokažemo s v o j u narodnu kulturu. Treba da je pokažemo pred drugima i pred samima sobom, jer će nas to poticati, da i dalje radimo i svoju kulturu usavršavamo i obogaćujemo. A naša je kultura danas — koliko je baš naša, posebna — samo s e l j a č k a kultura.

Evo, zato se već godinu dana po svim našim većim mjestima drže hrvatske seljačke pjevačke smotre, smotre hrvatske seljačke kulture, koje organizira Seljačka Sloga sa svojim ograncima. Na tim smotrama treba da se jasno pokaže bar onaj dio narodne kulture, koji je najvidljiviji, koji se može pokazati u kratkom vremenu od 2—3 sata i kod kojega sigurno ne trebamo tuđe pomoći. A to su pjesme, plesovi, svirka, narodna nošnja, nakit, češljanje, a i nekoji običaji. Slučajno su to baš dielovi ljudskoga života i djelatnosti, koji su najljepši, najvedriji i u glavnom — najbezbrižniji . Ne zaboravljamo pri tom, da ima još mnogo drugih i važnijih dielova narodne kulture za koje se treba i te kako brinuti, ali p o k a z a t i ih na ovaj način ne možemo.

Dosad smo već dosta pokazali Redale su se smotre, jedna bolja, druga slabija, no svaka je pokazala novo narodno blago. Vrhunac je bila velika smotra dne 7. lipnja u Zagrebu. Ne samo da je po broju zborova bila najveća od svih dosadašnjih, nego je i po vriednosti bila svakako najbolja. Gotovo svi zborovi bili su vrlo dobri, a samo izuzetno moglo se kojemu što ozbiljnije prigovoriti. Bilo je zborova, koji su na svojim pokrajinskim smotrama bili sasvim slabi a na ovoj velikoj smotri spadali su među najbolje. To znači, da su razumjeli opazke stručnjaka na pokrajinskim smotrama, pa su za Zagreb popravili, što je trebalo i što se moglo popraviti (Šišljavić). Po prvi puta našlo se tu i nekoliko zborova, kod kojih je sve bilo čisto narodno, tako da im se ni uz najstrožu pažnju nije moglo b a š n i š t a prigovoriti. I upravo tih nekoliko

zborova pokazalo je, kakve moraju biti ovakve smotre. Stranci, koji su sve to gledali i slušali — a bilo je među njima i stručnjaka etnologa (narodoznanaca) — nisu se mogli snaći, toliko ih je zadivila ljepota i bogatstvo naše narodne umjetnosti. A i mi sami divili smo se i čudili, da dosad nismo znali, što sve imamo. S plesovima, koje su naučili i na ovoj smotri, dobili su naši gradski plesači u Berlinu prvu nagradu pred svim drugim narodima. Mnoge je istom ova smotra uvjerila, da mi imamo takvu narodnu kulturu, kojom se možemo ponositi, a koju bi zapustili pod bilo kakvim izgovorom bila neprocjenjiva šteta. To su morali priznati i oni, koji su prosvjetni rad Seljačke Sloge držali nečim sporednim i nevažnim, jer ne poznaju Radićeva nauka, naročito njegove »Osnove«.

Ovaj je veliki uspjeh prošao, a smotre se dalje nastavljaju. Svi bi htjeli, da učine nešto, što će onako privući slušatelje, kao ona smotra u Zagrebu. Ima tih smotri možda već i previše, postale su — da tako kažem — nekakva moda. Priređuju ih i zvani i nezvani, pa i takvi, koji nikad nisu vidjeli koju dobru smotru. Ima i takvih, koji nastoje smotre izkoristiti u kakve druge svrhe. — No d o b r u smotru nije tako lako prirediti. I baš o tom htio bih reći nekoliko rieči.

Kakvu svrhu imaju smotre, vidjeli smo malo prije. Za to ne pristaje naziv »smotra« za svaku priredbu, kod koje se pjeva. Na »smotri« treba da se »motre«, vide i čuju s a m o č i s t e n a r o d n e popievke, plesovi, svirka, nošnje i običaji, t. j. samo ono, što doista spada u n a š u narodnu kulturu. **Sve drugo:** naučene umjetne pjesme i kompozicije (skladbe), govori, deklamacije, predstave, i slično **na smotru nikako ne spada** Isto tako se na smotrama nikad ne bi smjelo piti. Smotra je ozbiljan r a d, dotično izpit o uspjehu rada, premda se na njoj prikazuju i najveselije strane čovječjeg života. Inače se takve (t. j. one druge) priredbe mogu zvati zabave, koncerti, veselice ili drugčije kako, ali smotre to niesu. Pa kad bi i bile, može se dogoditi, da mjesto ogledala naše narodne kulture to postanu smotre naše nekulture .. Smotra treba da djeluje samo snagom i ljepotom onoga, što je stotinama godina stvarala i stvorila narodna duša. Ako to ne vriedi samo po sebi, bez drugih pomagala, onda ne vrijedi u obće ni pokazivati. Zato smotra ne treba ničijega pokroviteljstva, ne može biti priređena kome u počast ili za zabavu, a ne može biti ni d i o kakve

druge priredbe. Ako se već ne može izbjeći tomu, da smotra bude na isti dan s kakvom drugom priredbom, onda neka bude posve oddieljena, na drugom mjestu i u drugo vrieme (smotra svakako prije podne). Dakle jedno su smotre, a drugo zabave, koncerti, pučke svečanosti, zborovanja, sastanci, skupštine i slične priredbe.

Pa kakva bi onda morala biti takva smotra? Ima već dosta ogranaka Seljačke Sloge, koji su to pokazali. Da vidimo u kratko:

P j e s m e na smotri moraju bezuvjetno biti samo iz onoga sela ili kraja, odakle je i zbor, koji ih pjeva. Ima mnogo pjesama, koje su došle iz drugoga kraja. Većinom ih donesu vojnici. Takve ne treba pjevati. To je već »tuđe perje«, a mnoge su i loše. U gornjoj Hrvatskoj takva je na pr. pjesma »Na livadi pod jasenom voda izvire«, koja spada u Bosnu i druge iztočne krajeve. Zato treba pjevati u prvom redu domaće starinske popievke. Popievka može biti s t a r a i 100 godina, a ipak ne mora biti s t a r i n s k a i domaća, nego izvana donesena. Pozna se to obično po jeziku. Starinske i vriedne su osobito težačke i obredne pjesme (na pr. žetelačke, svatovske, jurjevske, ivanjske, kraljičke, dodolske, prporuške i druge) Treba pitati starce i — još bolje — starice, a dobro će biti tražiti savjeta od Seljačke Sloge u Zagrebu. — Rieči (tekst) svake pjesme neka se zapišu i pošalju također Seljačkoj Slogi, koja će ih čuvati, a s vremenom možda i štampati. Kod toga treba dobro paziti na jezik. I pjevati i zapisati treba t o č n o onako, kako se u selu d o i s t a pjeva i govori, a ništa ne »cifrati« ni »popravljati« prema književnom govoru. (Vidi o tom **Sabrana djela dra A. Radića**, knjiga I., strana 93—99 »Narod o sebi«.) Velika je sreća za našu narodnu kulturu, ako nastaju u selu i nove pjesme (to se opazilo gotovo na svim dosadašnjim smotrama), ali za smotre te pjesme za sad nisu toliko prikladne, jer su obično slabije od starih To je i razumljivo: od starih pjesama zadržale su se do danas samo one najbolje i najljepše, a sve druge su se tokom vremena pozaboravile. Tako će biti i s ovim današnjim novima. — Ni po čemu se pjevanje na smotri ne smije razlikovati od onoga kod kuće. Dakle bez zborovođe, bez nota, bez posebnog učenja. Ako koju pjesmu pjeva samo nekoliko pjevača ili na pr. samo djevojke, neka se tako pjeva i na smotri I sve drugo neka bude onako, kako je u selu običaj, na pr. držati se oko pasa ili podbočiti se rukama. Klanjanje, nakon pljeska običaj je gradskih glumaca i — cigana...

Slično, što je rečeno za pjesmu, vriedi i za p l e s. To su osobito različna kola, pa onda drmeši i slični plesovi u dvoje ili u četvoro.

Osim pjevanjem prati se ples i s v i r k o m. I ovdje treba da budu samo narodna svirala (instrumenti): gajde (dude, mješnice), sopile, lirice, diple, tambure. U sjev. Hrvatskoj spadaju u narodnu muziku već i gusle, kad se prate »bajsicom« (s 3 žice). Kod tambura treba upotrebljavati u prvom redu onakve, koje seljaci sami izrađuju, a ne kupljene. Na smotru spadaju i narodne gusle, pa rogovi i različite svirale (šaltve, žvegle, dvojnice, frule, strančice).

Vrlo je važna na smotrama **narodna nošnja**. Treba nastojati, da sve, što se može, bude kod kuće ili u selu izrađeno. Dakle domaće platno i sukno, tkanje i vezivo. Građanskih odiela u obće ne bi smjelo biti. U naše vrieme nošnja se je u nekim krajevima mnogo pokvarila pod utjecajem gradske mode. Zato treba uviek pitati stare ljude, osobito žene, je li sve onako, kako mora biti Dobro je dogovoriti se i sa Seljačkom Slogom u Zagrebu. Ima na pr. u Posavini 3 glavne vrste ženske nošnje: najljepša i najstarija urešena je tkanjem i vezivom u obliku kvačica i s i t n i h cvjetića većim dielom crvene boje (na smotri 7. VI na pr. kod žena iz Pos. Brega), novije su i pod tuđim utjecajem velike crvene »rože«, a najnovija, najmanje vriedna (makar i skupa) i najmanje naša je nošnja s velikim »rožama«, rađenim šarenom svilom ili vunicom (zeleno lišće!). Slično je i u nekim drugim krajevima (na pr. u Pokuplju). Naročito treba na ove stvari paziti ondje, gdje se nošnja sada obnavlja prema starim uzorcima. Tu bi trebalo uviek pitati stručnjaka i pogledati uzorke u etnografskom muzeju. Bila bi šteta truda, vremena i troška, kad bi se napravilo nešto loše, tuđe ili lažno. — K narodnom odielu spada i narodna obuća, dakle opanci ili čizme, a ne cipele. Ako još samo jedan čovjek u selu nosi opanke, trebao bi ih na smotri imati čitav zbor, mužko i žensko. — I pokrivalo glave mora pristajati. U nekim krajevima sjev. Hrvatske došla je nesretna moda, da se nose ličke kape. Te kape spadaju samo u Liku. Pogotovu, kad one zapravo i nisu nešto naše, hrvatsko i slavensko, nego su ih naši ljudi u Lici primili od prošašnjih stanovnika u onim krajevima, od kojih su slične kape primili i današnji Dalmatinci, Hercegovci, Crnogorci i Albanci. Ako se na sve to pazi, bit će nošnja od glave do pete naša narod-

na, pa joj onda ne treba nikakvih drugih oznaka. Jedna narodna tkanica više vriedi od svake dućanske (tvorničke) »pantljike«, makar ta bila i — trobojna. Kod ženskih je važno i češljanje, pa i tu treba pitati stare žene za savjet. Ružan je i tuđ običaj »brenanje« kose.

Od običaja dadu se također mnogi pokazati, a naročito oni, kod kojih pjevaju djeca (»jurjaši«, »ladarice«), pa nekoji svatbeni običaji.

Kao što u životu i kod rada i kod zabave sudjeluje i staro i mlado, i mužko i žensko, tako to treba da bude i na smotri. Sam mužki zbor nikad ne zvuči tako liepo kao mješoviti. Na zagrebačkoj smotri bio je jedan zbor sastavljen od samih staraca, a u mnogim drugima pjevala su i djeca.

Ovakvim smotrama pokazat ćemo barem djelomično, tko smo i što smo, i da nas nitko ne mora — oslobađati.

Branimir Bratanić

»Kalendar Seljačke Sloge za g. 1937.«

PO ČEM SMO NAROD...

Osvrt na smotre hrvatske seljačke kulture

Već punih pet godina održavaju se po svim našim krajevima smotre hrvatske seljačke kulture. Tih je smotri dosad bilo preko 150, a odraz je njihov svake godine po jedna velika smotra u Zagrebu. O tome je i mnogo toga napisano po novinama — bar o zagrebačkim smotrama u vrieme, kad su se održavale — gotovo uviek s velikom hvalom, kadkad možda i pretjeranom, a često s nerazumievanjem onoga pravoga. I sâm sam baš nekako pred pet godina napisao prvi svoj članak o toj stvari u »Seljačkom Svijetu«, i to kao prikaz prve smotre, koja je priređena u studenom 1935., to jest čim je Seljačka Sloga obnovila svoje djelovanje. Prošlo je od onda dosta vremena, mnoge su se stvari promienile, pa bi se danas, kao na neku obljetnicu, bilo vriedno osvrnuti malo unatrag na postanak, razvitak i zadaću tih smotri.

Zagrebačke smotre od 1926. do 1940.

Bilo je doduše i prije — naročito god. 1929. — priređaba, smotri, na kojima su pjevali seljački sborovi, ali su te smotre bile drugčije od ovih današnjih. Sudjelovala su na njima samo seljačka pjevačka družtva, kakvih je kod nas bilo već i prije prošlog svjetskog rata, a pjevale su se — kao i u građanskim pjevačkim družtvima — umjetne skladbe iz nota, pod vodstvom sborovođe. Čitav rad tih seljačkih pjevačkih družtava povodio se za radom u sličnim građanskim družtvima, pa su i bila zajedno organizirana u Hrvatskom pjevačkom savezu. A naši su građanski pjevači — premda organizirani po stranom, najviše njemačkom, uzoru — u svoje vrieme mnogo značili i

vriedili u narodnom i prosvjetnom životu hrvatskih gradova. Na sličan način trebali su i seljački pjevači biti prvi u prosvjetnom radu hrvatskog seljačtva. Naročito je to trebalo biti kasnije, kad su se (god. 1926.) seljačka pjevačka družtva udružila unutar Hrvatskog pjevačkog saveza u posebnu seljačku pjevačku »župu« pod nazivom »Matija Gubec« sa zadatkom, da uz drugo u prvom redu pjevaju hrvatske narodne popievke, dakako takve, koje su gradski glasbenici obradili, harmonizirali ili udesili, to jest prekrojili ih na gradsku, ili im bar dali takav oblik, kakav su oni držali dostojnim glasbene umjetnosti, jer su tako vidjeli u glasbi drugih naroda. Župa »Matija Gubec« izdavala je i mjesečnik »Hrvatsku narodnu pjesmu«, gdje su bile naštampane n o t e takvih — a i drugih — popjevaka, koje su onda seljački sborovi iz tih nota učili pod ravnanjem i po shvaćanju sborovođe. Za te je sborovođe — obično su to bili mjestni učitelji — bio priređen u Zagrebu i poseban tečaj, gdje su na brzu ruku naučili nešto glasbene vještine, koja je za to potrebna. Sav je taj rad u ono vrieme podupirala i Seljačka Sloga.

No ubrzo se pokazalo, da ono, što je dobro za grad, ne mora biti jednako dobro i za selo. Već se god. 1927. na smotri župe »Matija Gubec« moglo opaziti, da onakve popievke, kakve pjevaju seljaci za sebe sami, bez nota i bez sborovođe, — a takve su popievke na toj smotri bile tek izuzetak* — nimalo ne zaostaju za »umjetnim« pjesmama, naučenima iz nota, a da seljacima mnogo bolje pristaju. Od toga doba tadašnji tajnik, a današnji predsjednik Seljačke Sloge, Rudolf Herceg, nije prestajao zahtievati, da se na svakoj smotri uz druge moraju pjevati i takve narodne popievke — bez nota i bez sborovođe. Djelomice se taj zahtjev izpunio i na pjevačkoj smotri god. 1929., a podpuno istom na smotri obnovljene Seljačke Sloge god. 1935. Na toj je smotri baš svaki sbor odpjevao bar po jednu popievku onako, kako je njegovi članovi pjevaju u svom selu sami za sebe. Nekoji ogranci Seljačke Sloge, koji su ovaj puta nastupili zajedno sa seljačkim pjevačkim družtvima, niesu drugčije ni znali pjevati.

* Pjevali su ih Bunjevci i Šokci iz Bačke.

Posljedice te smotre bile su velike i neočekivane. Vidjelo se odmah, da se »umjetne« pjesme po notama ne mogu ni uzporediti s običnim seljačkim pjesmama, kakve se kod kuće pjevaju, ni po ljepoti, a još manje po iskrenosti i prirodnosti. Postalo je na toj smotri osim ostaloga jasnije i to, da hrvatski seljaci u nekojim krajevima pjevaju na takav način, da takvu pjesmu gradski glasbenik ne može točno ni zapisati u note, a kamoli je po svom dosadašnjem znanju »obraditi« ili »harmonizirati« drugčije, nego da je p o k v a r i. O svemu tome razpravljala je poslie ove smotre i posebna porota pod predsjedanjem dra Vladka Mačka. U toj su poroti bili još: predsjednik Seljačke Sloge Rudolf Herceg, sveučilištni profesor narodoznanstva dr. M. Gavazzi, glasbenici Grgošević, Matz i Špoljar, pa ja kao voditelj zapisnika. Na sjednici porote predsjednik je dr M a č e k odmah u početku iztaknuo, da su na smotri kod svih sborova najljepše bile pjesme bez nota, s čime su se i svi drugi složili. Složili su se svi i u tom — a to je naročito iztaknuo prof. Gavazzi — da kod ovakvih smotri porota ne može ocjenjivati sborove kao na onim starima, pogotovu ne može proglasiti nekoga prvim, jer svaki sbor ima nešto svoje posebno, što je težko uzporeĎivati s drugim.* G l a s b e n i k je Grgošević izjavio, da u buduće na ovakvim smotrama ne bi u obće trebalo pjevati pjesme iz nota. Taj je priedlog prihvaćen. Zaključeno je još, da se na budućim smotrama jednako kao na popievke mora paziti na to, da i nošnja bude prava narodna, da se prikazuju i plesovi i igre, svirka i običaji, da više sudjeluju i stariji ljudi, žene i djeca, da se prije smotre ciieli program pregleda i da se drže manje pokusne smotre po različnim krajevima. Prema tim zaključcima i od toga vremena naše smotre, koje organizira Seljačka Sloga, prestaju biti pjevačke, nego pomalo postaju biti smotrama hrvatske seljačke kulture, bar onoga diela te kulture, koji

* Prijašnje smotre seljačkih pjevačkih d r u ž t a v a bile su natjecanja, na kojima je porota glasbenika morala stručno uzporeĎivati sborove i ocjenjivati — kao i kod građanskih družtava — koji najljepše pjeva, koji je bolje naučio svoje pjesme, koji pjevači imaju čistije glasove itd. Tu se više pazilo na vještinu, a manje na samu pjesmu, za koju je bio odgovoran skladatelj i sborovoda.

se na taj način može pokazati. S tim u svezi i glavni posao oko priređivanja smotri prelazi s glasbenikâ, koji su ih u glavnom dotle organizirali, pomalo na narodoznanstvene stručnjake (etnologe-etnografe), kojima je struka **upoznavati i proučavati** cilj **narodnu kulturu,** pa tako i glasbu, koja je samo jedan njen dio.

Na sliedećoj velikoj smotri u Zagrebu god. 1936. pjevale su se po prvi put **samo** prave narodne popievke bez nota i bez sborovođe. Posljedica je toga bila, da su u Zagreb došla 52 sbora iz najrazličitijih hrvatskih krajeva. Na smotri god. 1935. bilo je u svemu 13 sborova, od toga samo 3 ogranka Seljačke Sloge, koji niesu pjevali i po notama, a sve su drugo bila seljačka **pjevačka družtva.** God. 1936. sudjelovala su na smotri samo 3 pjevačka družtva, no i ona su pjevala samo svoje domaće popievke bez nota. Do godine 1936. bila je na smotrama zastupana u glavnom samo bliža ili dalja okolica Zagreba, a sad je bilo sborova iz najrazličitijih krajeva: iz Slavonije, Baranje, Bačke, Bosne, pa čak iz daleke Austrije, gdje ima starih hrvatskih naseljenika. Prije je uviek bilo neizvjestno, hoće li biti dosta sborova za smotru, a sad ih je bilo najedanput previše, tako da se smotra morala u isto vrieme držati na tri mjesta. A sve je to bilo samo zato, jer nije više trebalo učiti »umjetne«, to jest tuđe popievke...

Premda ni kod ove smotre nije još bilo sve onako, kako je to željela porota poslije smotre god. 1935., ipak je ta smotra značila velik korak napried. Bilo je tu, po današnjem našem shvaćanju, još dosta pogrešaka, ali uza sve to ta je smotra bila velik doživljaj **za svakoga** slušaoca i gledaoca **bez razlike,** nešto dotad nečuveno i neviđeno. Vidjelo se, da u hrvatskom seljačkom narodu ima toliko i takvoga blaga, o kojemu u gradu — a često već i na selu — **nitko** nije **ništa znao** ni slutio. A oni riedki, koji su o tom nešto i znali, mislili* su većinom, da je to sve već davno nestalo i izginulo zajedno sa starim zadrugama.

Pa i netko, tko je možda i znao, da u kojem kraju ili selu tako nešto još živi, zacielo je osjetio pravu vriednost svega toga istom na ovoj smotri, gdje je toliko toga bilo na okupu u isto vrieme i na jednom mjestu. Pokazalo se, da **hrvatska seljačka kultura** krije i danas u sebi **neobično bogatstvo, velike vriednosti i riedku ljepotu** — samo ih treba znati i htjeti potražiti. A mi smo tražili dalje...

* Tako je mislio i današnji predsjednik Seljačke Sloge, pa je zato organizirao seljačke smotre s pjevanjem iz nota. (Opazka urednika.)

God. 1937. priređena je prva smotra onako, kako se i danas priređuju zagrebačke smotre. Da ne bude previše sborova, ograničen je njihov broj na 25, a sve, što je trebalo doći na smotru (nošnja, pjesme, plesovi itd.), bilo je već prije **pregledano na pokrajinskim smotrama,*** koje su se te godine prvi put održavale u većem broju (god. 1936. bilo ih je samo nekoliko). Bio je štampan i program, u kojem je uz podpune rieči pjesama bila odštampana i geografska karta, da svatko može lako vidjeti, odakle su došli sborovi. Tako radimo i danas.

Priznanje novinara i stručnjaka

I ovaj put — kao i god. 1936. — novine kao da su se nadmetale pohvalama, ali su se već stali javljati i osbiljni glasovi stručnjaka, koji su počeli jasnije uviđati značenje ovih smotri za narodnu kulturu i narodni život u obće. Tako je glasbenik Z. Špoljar u »Hrvatskom Dnevniku« pisao, da su smotre dokazale: »1. da najveći dio samoniklih kulturnih vriednosti ne samo što nije propao, nego 2. da su te vriednosti sposobne za život, a — obzirom na njihova stvaratelja i njegove potrebe — daleko vriednije od onoga, što mu se nametnulo spretnom reklamom, a često i neshvaćanjem; 3 da se te **vriednosti** mogu i dalje **razvijati i usavršavati,** ako se oslobode nezvanih i štetnih utjecaja iz vana.« Predsjednik je dr. Maček rekao: »To, što smo danas na ovoj smotri vidjeli i čuli, znači drugi preporod hrvatskoga naroda.« Muzikolog (stručnjak, koji se bavi proučavanjem glasbe) i doktor muzike P. Markovac priznao je, da se nakon ovih smotri »posve promienila dosadanja slika hrvatskog folklora«, to jest da i stručnjaci mnogo toga niesu znali, što nakon ovih

* Dika je za pojedini kraj: prirediti što više smotri. (Opazka urednika.)

smotri znaju. A i ova je smotra imala još pogrešaka, koje su kod narednih uklonjene ...

Došle su smotre god. 1938. i 1939. Novinske pohvale se ponavljaju kao i prošlih godina, već su postale obične. Pišu ih na žalost kadkad i takvi ljudi, koji na samim smotrama niesu izdržali dulje od polovice, pa i takvi, kojih na smotri nije ni bilo. Ali se ujedno javljaju sve više glasovi stručnjaka i osbiljnih promatrača. Jedan kritik govori ovako: »Peta smotra (1939.) hrvatske seljačke kulture dala je pravo braći Radićima i Hercegu: ovdje je o s n o v a svemu, seljačka je kultura g a r a n c i j a za postignute ciljeve, koji bi se bez nje lako mogli i z v r ć i u nešto sasvim protivno. Seljačka kultura treba da bude ulje za luč, i ako ulja nestane — ne će svjetiljka svietliti ... I politika i socijalna borba nalaze svoje temelje duboko u narodnom životu, u njegovoj seljačkoj nepisanoj, već pjevanoj i plesanoj prošlosti.« Zatim završava: »Mnogi učenjaci, muzičari, umjetnici i čestiti građani izrekli su svoje priznanje seljačkim smotrama. — i priznali, da treba ž i v j e t i s tim ljepotama i s tim snagama, da možemo stvoriti nešto novo i naše, nešto što će nas za uviek dići i ne će nikada ostaviti. Možemo misliti što hoćemo, može nekomu biti i daleko sve to, — ali on će, videći svojim očima i osjetivši svojim srcem vihor narodnog plesa, muzike i pjesme, — stati r a z m i š l j a t i o toj sačuvanoj snazi, koja postoji u prkos tisućgodišnjem zapostavljanju. Razmišljat će o tome ovako: kad je to sve tako dugo živjelo, — mora da je imalo jednu s v r h u. Kada to ne bi bilo t e m e l j svemu — zar bi ostalo živo? I kad je ostalo živo, ne će li u v i e k živjeti?« ... — Spomenuti već dr. Markovac obazire se na sve dotadašnje smotre, pa veli, »da je tu izvršen golem rad u svim pravcima, da se izkristaliziralo nešto, što u punom obsegu nitko nije mogao očekivati. Treba naročito iztaknuti taj napredak od smotre do smotre . « Na kraju međutim Markovac pita: »... a što sada? Sada je potrebno izpitati, koju su korist doniele seljačke smotre samim seljacima, a koju nama u gradu, te, konačno, u kojem je o d n o s u naše gradsko kulturno s t v a r a n j e prema seoskom, kuda ono treba u buduće

krenuti, koje k o n s e k v e n c i j e treba povući za budućnost.« Istu brigu izkazuje i prof. A. H. Žarković, koji na kraju svoga velikoga članka o smotrama, seljačkoj umjetnosti i narodnoj kulturi kaže: »Pitanje dakle, kako ćemo provesti p r e p o r o d kulture u gradu na pravom n a r o d n o m temelju, to je velika historijska zadaća našega pokoljenja ... Ta sudbonosna odgovornost leži danas na hrvatskim intelektualcima i kulturnim ustanovama.«

Razvoj i odjek smotri

Jednaki je uspjeh imala i smotra ove god. (1940.), premda ju je radi težkih prilika u svietu i kod nas bilo teže organizirati nego dosadašnje.

Vidjeli smo, kako su se smotre razvijale od prvih početaka sve do danas: Najprije seljačka pjevačka družtva s »umjetnim« pjesmama po notama, zatim uz to i prave narodne pjesme, napokon same narodne pjesme bez nota i bez sborovođe, pa onda nošnja, ples, običaji itd. Danas ne možemo ni zamisliti, da bi koji sbor u Zagrebu na smotri pjevao pjesme iz nota ili iz tuđega kraja (na pr. Zagorci slavonske), kao ni to, da netko bude u cipelama mjesto u opancima ili čizmama, a kamo li u građanskom odielu, čega je još bilo god. 1935. — Sve se to r a z v i j a l o pomalo i p r i r o d n o, samo od sebe, kao bilika, koja polako raste, da nakon duga vremena donese plod. Taj razvoj još nije gotov, ali nas baš to upućuje, da smo na pravom putu.

To bi bila kratka p o v i e s t dosadašnjih smotri. Uz put je bilo zanimljivo pogledati, kakvog su o d j e k a smotre imale kod gradskih ljudi, naročito kod predstavnika kulturnog života: Najprije se niesu mnogo obazirali na stare pjevačke smotre, onda su se od god. 1935 d i v i l i i čudili, što ti seljaci sve znaju i imaju, pa su stali h v a l i t i, za tim od god. 1937. u v i d a t i, da su dosad malo znali, da ta seljačka narodna kultura ima svoju vriednost i za č i t a v hrvatski narod, a u posljednje se vrieme sve više p i t a j u, šta su oni iz svega toga naučili, kako stoji gradski život prema toj pravoj narodnoj kulturi i ne bi li ga trebalo možda mienjati... Hotice sam napried naveo nešto više njihovih rieči, da se i taj razvoj bolje vidi.

PRAVA SVRHA SMOTRAMA

Do sada je naumice bilo govora samo o **zagrebačkim** smotrama hrvatske seljačke kulture i o njihovu odjeku u štampi. Sve je to liepo: sav taj lagani, prirodni razvoj, svi ti dojmovi i liepe rieči gradske gospode. Ali čemu sve to? Zašto da seljaci — naročito u današnja težka vremena — pjevaju i plešu pred drugima? Zašto da stotine ljudi radi toga dolazi u Zagreb, ostavljajući svoje kuće i poslove? A od dosadašnjih svih — oko 150 — smotri tek ih je 8 bilo u Zagrebu! Zar su sve te vanjske (pokrajinske i mjestne) smotre potrebne kao priprava za veliku zagrebačku? Ta to znači u z b u n i t i cieli jedan seljački narod, a — zašto? Koja korist od toga za same seljake? Zašto da pjevaju starinske pjesme i nose narodnu nošnju mjesto građanskog odiela? Koga to zanima, neka pođe pogledati u muzej ili u knjige, ali zar nije to za današnji moderni život nepotrebno i zastarjelo? Ako već treba pjevati, zašto ne bi i seljaci pjevali modernije i »naprednije« po notama? Zar da idemo natrag?

Ovakva i stotinu sličnih pitanja postavljaju često bez kraja i konca ljudi, koji ne razumiju svrhu smotri, a još više takvi, koji svemu od navike prigovaraju. Na sreću **među samim seljacima** takvih je danas sve manje, a sve ih je više — kako su pokazali razgovori i na nedavnom prosvjetnom saboru Seljačke Sloge — koji o tim stvarima kao osbiljni ljudi potanko i mirno razpravljaju. Razpravlja se tako već pet godina svakom prilikom, a naročito na sastancima, koji se redovno drže poslije svake smotre (osim zagrebačkih). Neki — vrlo malen — o d r a z takvih razgovora, a ujedno i odgovor na mnoga od gornjih pitanja, može se v i d j e t i gotovo u svakom broju časopisa »Seljačke sloge«, pa i drugdje, gdje sami seljaci pišu o tim pitanjima. Naročito mnogo pišu o narodnoj nošnji s gospodarskoga gledišta (izporedi na primjer vrlo vriedan članak

Franje Medača u knjižici »Dostojanstvo — ne gizda«). Pa i svi oni seljaci i seljakinje — a danas ih već brojimo ne na stotine, nego na tisuće — koji su sudjelovali i još uviek sudjeluju na smotrama, niesu ni mala djeca ni slaboumnici, da ne bi znali, šta rade i zašto to rade. Ne, — to hrvatski seljački narod **sam širi i brani s v o j u kulturu, koju je dosad stvarao i sačuvao.** Zato ja ne ću i ne mogu ovdje odgovoriti na sve ono, na što bi trebalo i što bi tko mogao upitati. Na neke stvari odgovorio sam djelomice već u svojim ranijim člancima, god. 1935. i 1936., koji su u ovoj knjižici opet odštampani.

Na ovom bih mjestu htio reći samo nešto, a nastojat ću, da previše ne oduljim.

Stvaralačka sposobnost — najvažnije u kulturi

Ljudski život nije jednostavan. Čovjek se muči, radi i odmara, veseli i tuguje, smije i plače; nešto drži dobrim, pravim, liepim, drugo zlim, krivim, ružnim; zna, što je ljubav, poštenje, zloba, nasilje ... Po prirodi svojoj čovjek nastoji, da si taj život učini lakšim, boljim i ljepšim, da smanji i ukloni njegove loše i ružne strane, a poveća i umnoži dobre i liepe. To je nastojanje čovjekovo uzrok svakomu napredku. Iz toga se nastojanja rodila zamisao pluga, nacrt kuće, kroj i ukras odjeće, tu ima svoj početak popievka, pripoviedka, zagonetka, tako je nastalo poštovanje starijih, osjećaj pravice, uređenje obitelji. Sva ta — a i bezbrojna druga — dobra stvorio si je čovjek sam: smislio je umom, osjetio — kako se kaže — u srcu, izrekao ustima, izradio rukama, a sve je to niknulo u njegovoj duši. Obično se sva ta dobra, kojima si čovjek život olakšava, popravlja i poljepšava, zovu zajedničkim imenom **kultura.** A takva je kultura zapravo tek vanjska slika one prave kulture, one **duševne sposobnosti** čovječje, koja je tu vanjsku s l i k u stvorila. Kultura dakle znači dvoje: sve ono, što je čovjek sebi stvorio za održanje, olakšanje i poljepšanje života, a osim toga i onu duševnu s p o s o b n o s t, kojom je to stvorio.*

* Vjerojatno u kulturu pripada još koja druga sposobnost, ali za nas je ovdje dovoljno to, što je rečeno.

To bi bila ljudska kultura u obće, kultura čovjeka pojedinca, ili s druge strane kultura svih ljudi na svietu, cieloga čovječanstva — za razliku od životinja, koje su bez kulture. Ali svi znamo, da se po životu i običajima razlikuje već selo od sela, kraj od kraja, a pogotovu narod od naroda ili čitav jedan dio svieta od drugoga. Svi se ljudi doduše hrane i odievaju, svi spavaju i skrbe si za krov nad glavom, ali **kako** to oni rade, u tom ima velikih razlika. Između sela i sela razlika je dakako vrlo mala, ali je zato veća između naroda i naroda, a pogotovu je velika razlika između još većih ljudskih skupova (na pr. između svih evropskih naroda s jedne i afričkih crnaca s druge strane). Velimo zato, da obća l j u d s k a kultura ima mnogo različnih **oblika.** To su onda posebne manje kulture, kulture pojedinih krajeva, pa takav jedan oblik može biti i **narodna kultura,** po kojoj se jedan narod razlikuje od drugoga. A što je takvih pojedinih, manjih, narodnih kultura više, i što su raznoličnije, to je obća ljudska kultura šarenija, bogatija, vrednija.

I hrvatski seljački narod i m a takvu svoju narodnu kulturu. Stotine i tisuće godina s t v a r a o ju je s a m i tako pokazao, da je **sposoban za život.** Donio ju je u zametku sa sobom još iz stare svoje domovine — tamo negdje na sjeveru, gdje danas žive Poljaci, Slovaci i Ukrajinci — pa ju je ovdje pomalo razvijao i usavršavao. Naučio je štošta i od drugih naroda, osobito od svojih susjeda Madžara, Niemaca i Talijana, pa i od dugogodišnjeg neprijatelja Turčina. Naučio je i dobrih i loših stvari, ali je sve to znao i imao vremena pomalo, kroz stoljeća, promieniti i udesiti prema svojim potrebama i ukusu, u sve je to unio svoje duše, svoje stvaralačke sposobnosti, pa su danas i te stvari dio naše narodne kulture. I onaj susjed, Madžar, Niemac, Talijan, bio je uglavnom također seljak, pa ni ono, što je naš narod od njih uzeo, nije bilo tako težko pretopiti u svoje. Tako je to dugo trajalo i hrvatski je seljak živio, kao što živi podpuni i pravi čovjek: **umom** je **smišljao, rukama radio, u srcu se veselio i tugovao,** kod toga i pjevao i plakao, a zacielo je bilo dana, kad je bio i

u duši zadovoljan. Pomagao se u svemu sam, kako je znao i mogao, jer ga je na to tjerala **nužda.** Tako je nastajala — makar nesviestno — hrvatska s e l j a č k a kultura.

Je li civilizacija »viša« kultura?

A s druge strane, po gradovima, širila se — u cieloj Evropi, pa i kod nas — drugčija, građanska, kultura. To joj i samo ime kaže. Zove se naime i »civilizacija«, to jest hrvatski od prilike kao »pograđančenje« ... I ta je civilizacija prastara. Kroz tisuće se godina razvijala i usavršavala. Propadale su države i nestajali narodi, a ona je dalje prelazila s naroda na narod i — rasla. Razvila se napokon toliko, da su u njezinu sjaju sve druge kulture, pa i naša seljačka, izgledale vrlo malene, zaostale, pa su ih ljudi već bili i prestali smatrati kulturama. Jedina »prava« kultura bila je u očima većine ljudi samo ta civilizacija, a tako mnogi misle još i danas. Ako su pak neki i priznavali, da sve drugo nije »nekultura«, nego da ima i drugih (na pr. narodnih, seljačkih) kultura, onda su civilizaciju proglasili »višom« kulturom, a sve ostale »nižima«. Svatko, tko nije htio biti »nekulturan« ili »niži«, morao se ravnati po toj civilizaciji. Najprije je to vriedilo samo za veliku gospodu, velikaše, plemiće i više svećenike, zati i za druge školane ljude, no ubrzo su vanjski oblik civilizacije primili i mali građani, obrtnici i trgovci, a konačno su došli na red radnici i — posljednji — seljaci. No seljaci sami od sebe niesu bili dovoljno brzi u primanju civilizacije. Zato ih je trebalo »prosvietliti« i »civilizirati« (ili hrvatski: »pograđančiti«). Toga su se posla prihvatili ljudi, koji su seljaku dobro mislili, koji su ga htjeli iz njegove »niže« kulture »podići« na »visinu« civilizacije, a još je više bilo takvih, koji niesu — ništa mislili, nego radili po »duhu vremena«, po **modi.** Stvarali su se novi zakoni, po kojima je seljak morao živjeti drugčije nego po svojim običajima, osnivale se škole, uvodili novi načini gospodarenja, u kratko: trebalo je, da i seljak podpuno **promieni** svoj »niži« način života u »viši«, to jest da ga učini što sličnijim građanskomu.

Ta se promiena dobrim dielom i izvršila u nekim krajevima Evrope (da o Americi ni ne govorimo), naročito

kod zapadnih velikih naroda. Pa i kod nas ta civilizacija, ta t u đ a kultura — kako ju je dobro nazvao Antun Radić — mienja u većoj mjeri već gotovo stotinu godina i **život hrvatskog seljačkog naroda.** Izprva pomalo, a što dalje, sve jače i brže — nešto milom, a često i silom.

To još samo po sebi ne bi bilo takvo zlo, jer se život ljudi i naroda mienja neprestano, to jest tako dugo, dok je — život . . . Čovjeku je doduše težko, pa i nije baš dika, kad napušta s v o j e, a prima tuđe, no i to se dade i treba pregorjeti, ako je to tuđe doista bolje i vrednije, ako tim život postaje bolji, lakši i ljepši. No težko je reći, da je život našeg seljačkog naroda, ako se gleda sve u svemu, po civilizaciji postao bolji ili lakši, a kamoli ljepši. Nekoji misle, da je to zato, što te tuđe kulture nije još dovoljno, pa »civiliziraju« neumorno dalje. Istina, civilizacija je narodu donijela štošta koristno, osobito različitog **znanja,** ali je s druge strane doniela isto toliko — ako ne i više — štete. Mnogo štete nanosi time, što dolazi neprirodno brzo i nasilno, svim sredstvima modernoga doba. Tu više nema vremena kao ono nekad, da se preudesi prema našim potrebama i prilikama. Naturuje se i prima **bez mnogo prosuđivanja,** pa nije čudo, da se među ostalim prima i tuđe lošije i nepotrebno, a napušta svoje dobro i vriedno. Osim toga i ono, što je drugdje i **za druge** dobro, ne mora biti i za nas. Kad imamo nepotrebnoga i lošega u **svojoj** narodnoj kulturi, još kako-tako, ali kad to povrh toga primamo **iz tuđine,** onda naopako. No i podpun prielaz iz narodne kulture u civilizaciju mogao bi se nekako podnieti — premda je **sramota** povoditi se za tuđim, ako to nije potrebno i dobro — kad bi to značilo doista napustiti »nižu«, a primiti »višu« kulturu. A je li to istina? Obćenito se doduše još uviek ponajviše tako misli, ali je ipak već prestalo vjerovanje u posvemašnju vriednost civilizacije. Počeli su ljudi u nju sumnjati, a imaju za to dosta razloga. Da civilizacija ne može sama donieti pravoga kulturnoga napredka, ima nekoliko uzroka u njoj samoj. Spomenut ćemo dva.

Nedostatci civilizacije

U posljednjih 200 godina razvila se vrlo naglo jedna strana gradske kulture — tako zvane prirodne znanosti i vještina, kojom su se ljudi tim znanostima služili (tehnika). U to je vrieme vrlo napredovalo na pr. liečničtvo i mnoga slična koristna znanja, izumljeni su tada mnogi strojevi: parni i električni, željeznica, brzojav, telefon i automobil. Taj veliki i brzi napredak nekih znanja kao da je posve pobrkao s k l a d, koji je dotle još bar donekle obstojao u ljudskoj kulturi. Ljudi kao da su se zaslieplieni tim uspjesima uzoholili i počeli misliti, da samo takav napredak — znanje i tehnika — čini ljudsku kulturu, a čovjeka čovjekom. Napredovao je dakle samo **jedan dio** kulture, a baš po tom dielu civilizacija se najviše razlikuje od drugih — manjih, narodnih — kultura. Razvila se samo kultura **uma** i ručnoga (dotično m a š i n s k o g a) rada, a zanemarena je kultura **duše i srca,** nje kao da za modernog čovjeka ni nema, kao da i nije potrebna. Prema takvom shvaćanju i danas se još pod riečju »prosvjeta« u glavnom misli — premda s nepravom — na neko znanje ili tehničku vještinu. I danas se još — i u školama i privatno — narod »prosvjećuje« na taj način. A upravo se danas vidi i p l o d takvoga jednostranoga razvoja civilizacije, kad aeroplani siju s m r t i razaraju najljepše tekovine te iste civilizacije. Kad se ljudi tako savršenim strojem služe za to, da uništavaju ljudske živote i imovinu, kad na **uništavanje** troše tolike novce, koliki se nikad ne ulažu, da se **sagradi** nešto dobro, liepo i potrebno, da se ukloni ljudska bieda i nevolja, onda je težko vjerovati, da današnji moderni svjet ima i pameti, a sigurno je, da ima vrlo malo kulture srca i duše. A bez takve kulture nije i ne može biti ljudska kultura p o d p u n a. Ljudi, kojima nedostaje kultura srca i duše — pa bili ne znam kako vješti, učeni, »moderni« ili bogati — slični su čovjeku bez očiju, bez noge ili ruke, — invalidu. A takve duševne invalide pravi, čini se, današnja civilizacija po svem svietu, pa i kod nas. Znamo doduše, da i invalidi mogu živjeti, pa čak i udobnije živjeti od zdrava čovjeka — sliepac može izrađivati takve stvari (na pr. košare, četke), kakve ne zna svaki zdrav čovjek, može

steći i imutak; čovjek bez nogu može imati auto, a onaj bez ruku sluge, koji mu izpunjuju svaku zelju, — sve to može biti, ali ipak invalid nije nikad **podpun čovjek**, pa se nitko zdrav i razuman ne bi htio s njim mienjati. Ali duševnim se invalidima, ako imaju auto, ipak često divimo i zavidamo im . . .

No možda bi se i to moglo popraviti, kad bi ljudi jednom došli k sebi i naknadili ono, koliko im fali kulture srca i duše. Možda bi tako uzpostavili sklad i stvorili od civilizacije doista podpunu i pravu kulturu. Možda, kad ne bi tome bio na putu drugi — valjda najteži — n e d o s t a t a k civilizacije . . . S vremenom se evropska civilizacija tako razvila, te je naprosto nemoguće, da bi jedan čovjek mogao biti toliko »civiliziran«, pa razumio točno sve tekovine civilizacije, kojima se služi, a kamoli da bi ih mogao stvarati. Zato se u civiliziranom svietu ne samo posao, nego i čitav ž i v o t, **podielio** na brojne struke i sve se više i na manje dielove neprestano dieli. Već pred 450 godina bilo je čudo, ako se našao po koji riedak čovjek, koji je u isto vrieme bio jednako dobar na pr. kao slikar, kipar, glasbenik, književnik i pjesnik, učenjak, mudrac i izumilac različitih strojeva, dakle čovjek, koji je doista bio kulturan gotovo na s v i m područjima civilizacije. Mi se i danas takvim riedkim pojedincima divimo. U današnjem ih svietu više nema; preveliko je u ovih 450 godina postalo ljudsko znanje i umieće, a da bi ga jedan čovjek mogao svladati. Ljudi se pomalo pretvaraju u stručnjake, specijaliste, počevši od jednostavne podjele rada na ručni i tako zvani »umni« pa sve do onog krajnjeg stupnja, kad u velikim modernim tvornicama jedan radnik na pr. cieli dan — pa i cieli život — ne radi ništa drugo, nego umeće šarafe na određeno mjesto stroja, ili kad drugi cielo vrieme nasaduje lievi stražnji kotač — kako opisuje jedan moderni pisac — na automobil koji se pred njim pomiče, i to uviek samo lievi i uviek samo stražnji. Kažu, da takav siromah i kod kuće nesviestno trza rukom praveći tu svoju uobičajenu kretnju, pa čak i u snu radi isto. Nije mnogo bolji ni posao činovnika, koji na pr. provodi cieli svoj život izpisujući po 8 sati na dan brojku pod brojku, sbrajajući

te bezkrajne redove brojaka i tražeći — za promjenu — kadkad dane i dane kakvu malu pogrešku u računu. Bez takve podjele života i rada ne može biti moderne civilizacije, ali **na taj način čovjek postaje** manje ili više **stroj**, mašina. Sve što mu treba, a ne ide baš u njegov posao, mora moderni čovjek dobiti od drugoga i dakako — platiti. S tim, što se drži samo jednoga posla, čovjek ne samo da se ne razumije ni u šta drugo, nego pomalo i gubi u obće sposobnost i zanimanje za druge stvari. Slično je to, kao i s onim, koji ne može težko tjelesno raditi, jer su mu mišice oslabile od nerada. Pa i onda, kad nije u svom poslu, kada se odmara, današnji gradski čovjek ne stvara ništa, ne zna se sam ni zabaviti, nego kupuje i duhovna dobra u obliku knjiga, različnih ulaznica (za kazalište, koncerte, izložbe, kino, predavanja), predplata na novine, radio itd. Pri svemu tome samo gleda i sluša, samo p r i m a, a ništa ne d a j e od sebe, ne pokazuje nikakve svoje sposobnosti ni s t v a r a l a č k e snage. A i ono, što prima, što dobiva za svoj većinom težko stečeni novac, obično mnogo ne vriedi.

»Moderni« čovjek

Na taj način civilizacija ne čini čovjeka kulturnim. Ona za veliku većinu ljudi nije i ne može biti prava kultura, nego u najboljem slučaju nekakva izvanjska **polukultura**, četvrtkultura ili još manje, već prema prilikama. Zato bi se možda moglo u **velikim modernim gradovima** — i to ne samo među sirotinjom predgrađa — naći čak i ono, čega nema n i g d j e među crnim ljudima Afrike, Azije i Australije, moglo bi se možda naći **ljudi bez kulture**, divljaka. Pa i život ljudi, koji i u toj civilizaciji nešto stvaraju, koji rade na onom, što je u civilizaciji najljepše i najvrednije, kojima su pristupačni njezini najbolji plodovi, život književnika, umjetnika, učenjaka i drugih mislilaca, ni taj život nije podpun, nije prirodan, nije život pravog čovjeka. Jednom riečju civilizacija **ubija kulturu i čovjeka u čovjeku**, premda se baš u civilizaciji jedan dio ljudske kulture razvio do svoje najveće visine.

Nije stoga čudo, što u naše civilizirano doba ima svaki

dan sve više duševnih invalida, o kakvima je prije bilo govora. Nije čudo, što ljudi postaju nesamostalni i nemoćni, da izađu na kraj s nevoljama današnjega života. Prosječan moderni čovjek obično bez razumijevanja sluša i vjeruje u novinske viesti i radio, dade na sebe utjecati bučnim govorima ili potajnim došaptavanjima. Nastaje tako moderno praznovjerje, veće i opasnije od staroga vjerovanja u vile i vještice. Ljudi koji su naučeni sve, što im treba, dakle sve svoje tjelesne i duhovne potrebe, namirivati kod drugoga, lako se počnu nadati i vjerovati, da će im netko drugi, bez njihove pomoći, donieti i poboljšanje života, pa čak i slobodu... Zato često samo postavljaju zahtjeve za ovim i za onim, ne misleći, jesu li ti zahtjevi opravdani, mogu li se izpuniti, pa neriedko zaboravljaju, da **nema prava bez dužnosti ni dužnosti bez prava.** Bez pouzdanja u sebe, u svoju sposobnost, svatko **bježi od samostalnog rada, mišljenja i odgovornosti.** Želi se sakriti među množtvom sebi sličnih, te traži nekoga drugoga, »vođu«, na koga će prevaliti sav posao i odgovornost, pa ga pretjerano slaviti tako dugo, dok nešto od njega očekuje, a isto ga tako grditi, kad očekivano ne dobije... Sve ove slabe strane današnjega čovječanstva dobrim su dielom plod upravo dosadašnjega razvoja civilizacije, a koliko ih je i prije bilo, koliko su one od prirode u čovjeku, civilizacija ih sa svom svojom školskom prosvjetom nije mogla ukloniti, nego im je samo dala nov oblik, a često ih i pojačala

Kultura i civilizacija

Te tamne strane moderne civilizacije — naročito pomanjkanje kulture srca i duše s jedne, a pravljenje mašine (mehanizaciju) od svega, pa i od čovjeka, s druge strane — opazili su neki umni ljudi i kod najciviliziranijih zapadnih naroda: Niemaca, Engleza, Franceza. Misleći o tom, da takav razvoj ne vodi k dobru i k pravomu napredku, došli su do uvjerenja, da ta moderna i toliko hvaljena gradska kultura ne samo nije nikakva »viša« kultura, nego da to u obće nije prava i podpuna kultura. To je nešto drugo, to je nešto posebno, to je — **civilizacija**... Tako

su dvie rieči — **kultura i civilizacija** — koje su prije u glavnom značile isto, počele dobivati i dva različna značenja. No niesu se još svi s time složili. Zato i danas ima različitih mišljenja o kulturi i civilizaciji. Nekima su te dvije rieči još uviek jedno te isto. Drugi pak vide među njima velikih razlika. Evo ih nekoliko: prava kultura čini skladnu **cjelinu,** obuhvaća sva područja života, — civilizacija se razvila jednostrano; kultura je duboko usađena u duši čovjeka, ona je i sama dobrim dielom **duševna sposobnost,** — civilizacija u običnom životu znači tek **vanjski oblik** ili naviku, vanjski način života, naročito tehnička sredstva (vještine, strojeve); kultura čovjeku život olakšava i poljepšava, — civilizacija ga nasuprot često čini težim i pustijim; kultura čini čovjeka čovjekom i sposobnijim za život, — civilizacija daje tek vanjski sjaj, pravi od čovjeka specijalistu i mašinu, čini ga robom njegova zanimanja, a nespretnim na drugim područjima života; kultura daje svoje vriednosti svim svojim pripadnicima, — u civilizaciji je ono, što je doista najbolje i najvrednije, samo za »izabrane«; kultura **nastaje** prirodno, odozdo, stvaranjem, mišljenjem i radom, — civilizacija se **širi** odozgo, poučavanjem i primanjem; kultura je po svojoj biti i postanku svojina i značajka određenog skupa ljudi, na pr. naroda, — civilizacija je svačija i ničija.

Civilizacija je u svom razvoju otišla predaleko i previsoko. To doduše može biti dobro, ako se u njoj gleda samo najviši stupanj ljudske kulture u obće. Ali to znači ujedno i to, da ona **u običnom životu** ne postizava svoju svrhu, ne čini običnoga čovjeka kulturnim. Otišla je tako daleko, a djelomice i krivim putem, da je prestala biti prava kultura, pa i njezino ime — sama rieč »civilizacija« — ima danas nekako pust i tjeskoban prizvuk. Svi imaju pravo i dužnost, da kulturno žive, da nešto daju od sebe, da stvaraju, makar se to stvaranje očitovalo u najsitnijim usavršavanjima i izmjenama pojedinih tjelesnih ili duhovnih dobara. A baš je to sitno stvaranje u civilizaciji nemoguće, pače ga i zabranjuju patenti i autorska prava... Tako ne bi smjelo biti. Civilizacija ne bi smjela zarobljivati čovjeka, koji se služi njenim tekovinama, ne bi ga

smjela praviti strojem. A to bi bilo moguće tek onda, kad bi taj čovjek imao još neku drugu pravu kulturu i kad bi bio **sviestan** njezine vriednosti. Ta bi kultura — da bude pristupačna svakomu čovjeku, i onomu najobičnijem i najmanje školovanom, — morala biti jednostavna, **»mala«**, slobodna u razvitku, ne stegnuta nikakvim autorskim pravima, a opet prava i podpuna k u l t u r a u svakom pogledu. Takva bi kultura čovjeka branila, da ga ne zasliepi sjaj civilizacije, pomogla mu, da mu plodovi civilizacije ne budu na štetu, nego na korist, i činila mu život dostojnim čovjeka.

Mi smo za narodnu kulturu

Veliko je pitanje, da li je takva »mala« kultura još moguća u današnjem civiliziranom svietu. Mnoge se države trude doduše i školskom i privatnom »prosvjetom«, svakovrstnim tjelesnim i duševnim »sportovima«, da podignu obćeni kulturni stupanj svoga naroda, ali je težko u tom doći do uspjeha. Težko je ponovno stvarati narodnu kulturu, ako ju je civilizacija već uništila. Kod toga smo mi Hrvati — kao i neki drugi »zaostaliji« narodi — u neobično s r e t n o m položaju. Mi takvu narodnu kulturu ne trebamo tek stvarati, **mi je već imamo gotovu!** To je naša seljačka kultura. I koliko u obće ima posebne hrvatske narodne kulture, ona je danas još samo seljačka. Ono, što je u gradu, to je u golemoj većini tuđa kultura, civilizacija.

Uza sve nevolje, koje civilizacija inače sa sobom nosi, nama je doniela još i tu, da je hrvatski narod danas podieljen na dva diela, seljački i gradski, koji su kulturno jedan drugomu daleki, pa i tuđi. Liepo je to razložio već god. 1897. Antun Radić u svojoj »Osnovi za sabiranje i proučavanje građe o narodnom životu« (ondje je ujedno raztumačen i postanak i razvoj civilizacije).

Mi Hrvati dakle još imamo svoju n a r o d n u kulturu, a smotre su pokazale, da je na sreću imamo i više, nego što smo sami mislili. Možemo je **čuvati i dalje razvijati**, a ono, što je napried rečeno o slabim stranama civilizacije, dokazuje, da je to **ozbiljna i prieka potreba.** Imamo za to dovoljno razloga:

1. Hrvatska je seljačka kultura **naša.** Zato nam već **ni ponos** ne da, da je pustimo propasti. Ona je naš **prinos** k obćoj ljudskoj kulturi, pa nam je prema drugim narodima **dužnost,** da taj prinos dajemo, kao i drugi. Ujedno nam takav prinos daje i **pravo** na naše mjesto u svietu među ostalim narodima. Narodna nam kultura pomaže, da o č u v a m o od svakoga bar svoju **duhovnu nezavisnost.** Ako m a n j i narod, kakav smo mi Hrvati, prima bez prosuđivanja civilizaciju od v e ć i h naroda, kod kojih je civilizacija ranije i dublje prodrla, onda prima tuđu kulturu u d v o s t r u k o j mjeri, pa se to može izroditi u pravo **robovanje tuđoj kulturi.** Mi smo dosad bili možda kadkad vezani i politički i gospodarski, ali narod — njegova većina — nije dosad nikad bio rob tuđe kulture. Kulturno je robovao samo mali dio naroda; a robovao je **dobrovoljno.**

2. Naša je seljačka kultura **»mala«** kultura! Zato nam je **potrebna.** Ona je pristupačna svakomu (normalnomu) čovjeku, pa zato i cielomu narodu, a ne ograničuje se tek na izabrane pojedince.

3. U njoj je mnogo **dobra,** pa nam **pamet** nalaže, da je čuvamo.

4. Ona je **liepa,** pa nam **osjećaj** brani, da je ne napustimo.

5. Ona je napokon bogata i vrlo **raznolična,** pa je time vrednija i za nas i kao naš prinos k obćoj svjetskoj kulturi.

Čuvajući tako i razvijajući svoju narodnu kulturu moći ćemo možda jednom s pravom tražiti, da se na temelju **prave, podpune** i svakomu **pristupačne** kulture stvori u svietu i **nov poredak,** koji nije mogla stvoriti civilizacija sa svojim pogreškama.

PRAVA SVRHA SELJAČKOJ SLOGI

Seljačka Sloga ima upravo kao glavnu zadaću to, da goji i širi tu i takvu narodnu kulturu, o kakvoj je dosad bilo govora. Ona to i čini riečju, štampom i djelom. Djelovanjem Seljačke Sloge hrvatski seljaci danas čuvaju i razvijaju svoju narodnu kulturu **sviestno,** kao što su to do nedavna činili nesviestno, od nužde, od navike, od (tobožnje) »zaostalosti«.

U tom svom radu Seljačka Sloga u prvom redu pazi na onaj dio kulture, koji je u modernoj civilizaciji najslabije prošao, na kulturu **duše i srca.** Kod toga su za sad najvažnija dva posla: **sudovi dobrih i poštenih ljudi i smotre hrvatske seljačke kulture.** Uz te glavne poslove provodi Seljačka Sloga i nekoje druge, koji pomažu glavnomu cilju: jačanju narodne seljačke kulture. Ovamo ide na primjer pobijanje nepismenosti čuvanje dječjeg zdravlja, podizanje seoskih prosvjetnih domova, pošumljivanje krša. Dok su seljački sudovi i smotre posve naše — na njima se čuva i razvija samo ono, što je u narodu od starine — u ovim drugim poslovima upotrebljavaju se i nekoji plodovi civilizacije. Te poslove Seljačka Sloga podupire i radi, ako su takvi, da mogu s vremenom postati dielovi prave narodne kulture, a radi ih tako dugo, dok služe jačanju i razvijanju te narodne kulture. Kako se Seljačka Sloga služi i misli u buduće služiti pojedinim tekovinama civilizacije, do sad najbolje pokazuje knjižica **»Plodovi najsladi«,** koju su napisali sami bivši nepismenjaci. Ta je knjižica valjda **jedina svoje vrsti na svietu,** a odaje volju hrvatskih seljaka, da uz plodove civilizacije zadrže i svoju narodnu kulturu i da dalje stvaraju.

Ipak su smotre onaj dio rada Seljačke Sloge, koji kao

da ima najviše posla sa starom seljačkom kulturom i koji je kao takav najviše poznat. Njima i jest jedina svrha svojim — izravnim ili neizravnim — utjecajem davati poticaj, da se narodna kultura **čuva** ondje, gdje je još živa, **budi** ondje, gdje je zamrla, **širi** ondje, gdje se već možda djelomično izgubila, a **razvija** i **usavršava:** svagdje. Izravno smotre djeluju na onaj dio narodne kulture, koji se na njima može prikazati, dakle na narodnu umjetnost svake vrsti, na odievanje i slično, a neizravno utječu i na preostali dio narodne kulture time, što i prije — za vrieme priređivanja — i poslije smotre **mora** biti, to jest sudionici ne mogu biti bez toga, razgovora i razmišljanja o narodnoj kulturi u obće, pa se na taj način samo od sebe izgrađuje i podiže mišljenje o vriednosti narodne kulture kao cjeline — u svim njenim pojavama. Smotre treba da budu kroz godine **stalan primjer** onoga, što je naše, narodno, seljačko, hrvatsko, **stalan prikaz** žive i **stvaralačke** snage u hrvatskom **seljačkom** narodu. Seljačka Sloga ni ne može ni ne želi, da hrvatsko seljačtvo ogradi kakvim »kinezkim zidom« od ostaloga svieta, ali među tolikim stranim i lošim utjecajima, koji u današnje vrieme neobično grubo i bezobzirno podkapaju i **ruše domaće životno uređenje** i nazore hrvatskog seljaka, smotre imaju biti bar jedan **protivutjecaj,** koji će djelovati i u protivnom smjeru. Dok su strani utjecaji obično praćeni krilaticama »ovo je potrebno«, »ovo je bolje i praktičnije od staroga«, »ovo je jeftino«, »ovo stoji malo truda i muke«, »ovo je napredno«, »ovo je moderno«, naše smotre kao da govore: »ovo je vriedno, dobro, liepo«, a prije svega: »ovo je **naše**«. Prema tomu je jasno, da **najveće značenje imaju one brojne manje smotre,** koje se drže već i po najmanjim i najudaljenijim selima. Takve smotre vrše najjače djelovanje, njih sluša i gleda gotovo cielo selo, i oni ljudi, starci, žene i djeca, koji inače nikad ne bi pošli na smotru, da im nije tako blizu. No na tim se smotrama i upoznavaju seljaci iz različnih sela i krajeva, slušaju i gledaju jedni druge, kritikuju se među sobom i daju si poticaja. Najviše različitih krajeva zastupano je dakako svake godine na zagrebačkoj smotri, pa je tu moguće, da se upoznaju seljaci iz najuda-

ljenijih strana.* Ova je smotra i najveća i najbolje pripremljena, ali je i najdalje od prirode, najviše od svih ima ipak — i protiv volje priređivača — značaj parade, pa stoga za sad i za život najmanje vriedi.

Zašto i kako se priređuju smotre

Smotre priređuju seljaci za seljake i radi toga ih organizira Seljačka Sloga. One nemaju zadaće, da pribavljaju »materijal«, koji će onda obrađivati ili prerađivati učenjaci i umjetnici. No unatoč tomu dobivaju učenjaci i umjetnici za se dosta materijala na smotrama, naročito zagrebačkim, onako »uz put«, a njihova je stvar, što će dalje s tim početi. Od njihova će posla biti koristi onda, ako time postane vrednija i narodnija, hrvatskija i slavenskija, naša obća narodna kultura. Seljačka Sloga će se radovati, ako smotre budu poticaj za njihov daljnji rad na upoznavanju svoga naroda.

Zbog svoje svrhe razlikuju se smotre od svih drugih priredaba, pa se i priređuju na svoj poseban način. I taj je način priređivanja prošao svoj razvoj. Dok su prve zagrebačke smotre (do god 1937.) bile manje ili više nepripremljene,** danas se i na najmanjoj mjestnoj smotri veoma pazi, kakva će biti. A sva ta pažnja ide samo za tim, da smotra bude što više prirodna i seljačka, a da bude što manje stranih i građanskih utjecaja.

U prvom redu treba, da i pjesme, i nošnja, i plesovi i sve drugo, što se na smotri prikazuje, bude doista samo naše i narodno. Sve, što ne ide u seljačku narodnu kulturu, nema mjesta ni na smotri. Ne traži se ništa osobito, ni bogatstvo, ni šarenilo, ni ne znam kakve mudrosti. Smotra treba prikazati dielove naše seljačke kulture onakve, kakva jest u životu ili sjećanju naroda, bez uljepšavanja, ali i bez nagrđivanja novijim utjecajima civilizacije. Već u

* Na zagrebačku smotru žele doći seljaci i seljakinje iz svih krajeva, osobito iz udaljenih. Već svako seljačko diete želi bar jedan put u životu vidjeti Zagreb, dre Mačka, Radićev grob itd. Toj njihovoj želji udovoljava se dolazkom na smotru. Za to neki spremaju trošak godinama. S vremenom će svi doći na red (Opazka urednika).

** Prve upute za priređivanje smotri izišle su u Kalendaru Seljačke Sloge za god. 1937.

programu zagrebačke smotre god. 1937. rečeno je to ovako: ».... prikazujemo ... ono, što imamo i kakvo imamo, a veselimo se, ako se među tim nađe nešto od veće vriednosti, iznad prosjeka«. Nije ni zlo ni sramota, a često je baš dobro, ako je to naše priprosto i jednostavno.

Tim zahtjevima nije ipak tako lako udovoljiti, kako se to možda na prvi pogled čini, bar ne u svim krajevima. Često se već mnogo toga izgubilo ili »izišlo iz mode«, pa tu seljaci redovno trebaju pomoć stručnjaka, da izaberu ono, što ide na smotru. Ta pomoć stručnjaka nije u tom, da bi oni bilo što mienjali ili »popravljali«, nego se ograničuje samo na to, da između gotovoga izabere ono, što je najviše narodno — to jest seljačko i hrvatsko — i da potakne na traženje onoga pravoga. Zato se i sve pjesme šalju redovno prije svake smotre središnjici Seljačke Sloge u Zagreb na odobrenje

Budući da je u mnogim krajevima danas već nestalo iz svakidašnjeg života dosta narodne kulture, moramo neriedko posezati silom prilika u nedavnu prošlost, ako hoćemo na smotrama pokazati ono, što je naše, hrvatsko, a ne tuđe. I kod toga se ništa ne izmišlja i ne krivotvori, nego se samo izpituje i traži tako dugo, dok se ipak nešto ne nađe. Uzima se samo ono, čega još ima u selu, pa se zato nikada na pr. pjesme ne uče iz knjige, niti se uzimaju uzorci nošnje iz muzeja, premda su to seljaci kadkad pripravni učiniti, i premda bi to često bilo najlakše. Dosad se pokazalo bez izuzetka, da kod nas nigdje nema toliko civiliziranoga kraja, da se bar stari ljudi ne bi sjećali pravih narodnih pjesama i da na dnu škrinja ne bi bilo starinskoga domaćega odiela. Traženjem se svagdje nalazi — premda često zapretana pod pepelom novoga bezličnoga života — bar iskra liepe i vriedne starine, koja se s voljom i radom može razpiriti u topao i svietao plamen nove narodne kulture. Seljačka Sloga nije nikakvo starinarsko ni muzejsko družtvo, da bi joj bilo samo do starine. Ondje, gdje je narodna kultura i danas u punom životu, uzima se i na smotru onakva, kakva je danas, — bez obzira, kakva je bila u starini. Glavno je samo, da je naša. Nastoji se pače, da se u prvom redu pokazuje ono, što od narodne kulture

odgovara današnjem vremenu, potrebama i mogućnostima seljaka. Zato se na smotrama javljaju na pr. dalmatinski Zagorci bez skupocjenog oružja i nakita, koji je nekad bio sastavni dio njihove nošnje, a slavonske djevojke bez nizova dukata, koji su mnogu seljačku kuću doveli do propasti. Ipak se na smotrama riedko pokazuju novije promjene, koje seljaci i danas neprekidno provode u svojem životu. Obično je to zato, jer takve novotarije trebaju jedno vrieme, dok se slože, dok doista postanu dio narodne kulture. Moglo se doduše i na zagrebačkim smotrama dva puta vidjeti nove oblike nošnja, koji su nastali kao odraz smotri i kao potreba novoga vremena, ali oba je puta to bilo tako spretno i vješto učinjeno, podpuno u narodnom duhu, da nitko nije ni opazio, da je tu nešto novo. No to su ipak izuzetci.

Smotre niesu nikakve koncertne ni umjetničke priredbe, koje trebaju pokazati neki stupanj vještine ili umjetnosti. Pjeva na njima i staro i mlado, pa nije nikakva nesreća, ako se koji pjevač i zaleti, pa zapjeva krivo, ili ako su grla koji put možda malo hrapava. Glavno je, da pjesma bude naša i prirodna Pazi se po mogućnosti čak i na to, da na smotri ne sudjeluju pjevači, koji su članovi kakvoga pjevačkog družtva Takvi pjevači — želeći pjevati nekako »finije«, bolje od drugih — obično kvare i pjesmu i smetaju druge pjevače, pa sve skupa postaje neprirodno i usiljeno. I ne samo to, nego takvi pjevači — kako se dosad vrlo često pokazalo — ni ne mogu više pjevati na pravi narodni način, toliko im se sluh i grlo odviklo od njega učeći pjesme iz nota. A kad se pomisli, da je vriednost onoga, što su i koliko naučili iz nota, često vrlo sumnjiva, da je takvo pjevanje iz nota pod ravnanjem jednoga čovjeka plod civilizacije, koja ubija svaku samostalnost i iskrenost, onda postaje jasno, da takav način prosvjetnoga rada nije za selo. Tu treba spomenuti još i to, da su članovi pjevačkih družtava na selu ponajviše samo mladi mužkarci, riedko i djevojke ili stariji ljudi, te izpunjuju nekoje posebne uvjete: moraju bar kako-tako poznavati note, imati dobar glas, često se sastajati, učiti i vježbati. Jednom riečju: takvi ljudi čine u selu poseban skup, koji se —

recimo po svom znanju i umieću — dosta razlikuje od svih drugih suseljana. Oni pod vodstvom svoga učitelja čine poseban mali sviet — svejedno, da li bolji ili gori od ostaloga sela. A Seljačka Sloga baš nastoji, da u prosvjetnom radu sudjeluju s v i, i mužko i žensko, i staro i mlado, i starci i djeca, da ne bude »izabranih«, kako to čini civilizirana prosvjeta. Sve u svemu moglo bi se reći, da su pjevačka družtva po gradskom uzoru na našem selu uglavnom nekoristan i nepotreban luksus, a za narodnu seljačku kulturu uviek su upravo štetna.

Smotre niesu ni zabava ni predstava. Desi se kadkad, premda na sreću vrlo riedko, da ljudi, osobito ako je među njima koji poluseljak, shvate smotru kao neku šaljivu priredbu. Takvi onda oblače narodnu nošnju i vladaju se u njoj kao građani o pokladama . . . To je jednako žalostno i nedostojno, kao kad bi seljački sud dobrih i poštenih ljudi htio oponašati postupak i način redovnoga građanskoga sudovanja. Gdje u zboru sudjeluju samo pravi seljaci, takvih pojava nema nikada.

Smotre su najbolje onda, kad su najjednostavnije i najprirodnije. Tako je obično na selu, kad ih priređuju sami seljaci bez tuđe pomoći. Kad je smotra u većem mjestu — pa bilo to i najzabitnije trgovište — seljaci se već ne osjećaju onako slobodni kao kod kuće. Tu su već upućeni na pomoć domaćih građana i polugrađana (učitelja, trgovaca, obrtnika). U većini manjih mjesta nalazi se takvih čestitih i dobronamjernih ljudi, koji rado preuzimaju — a seljaci im rado prepuštaju — sve (često i neugodne) poslove za vanjsku priredbu smotre, ali će ta njihova pomoć obično pravoj svrsi smotre samo škoditi. Oni će u vanjski okvir smotre — sviestno ili nesviestno — gotovo uviek unieti nešto svoje, malograđansko, radeći onako, kako su naučeni u drugim družtvima (pjevačkim, vatrogasnim, sportskim, čitaonicama), a to će ponajviše stajati u živoj opreci sa svim onim, što se na samoj smotri prikazuje.

Poslije svake je smotre razgovor među predstavnicima zborova, pa se tom prilikom razgovara o uspjehu i nedostatcima smotre i dogovara za dalji rad Osim pjevačkih prvaka i glavnih suradnika u Seljačkoj Slogi sudjeluje

na tim razgovorima redovno samo još izaslanik Seljačke Sloge iz Zagreba.

Nešto drugčije priređuje se radi posebnih prilika velika zagrebačka smotra. Tu se svim ovim zahtjevima ne može udovoljiti, pa ta smotra, kako je već spomenuto, za ovaj rad i najmanje znači, makar je iz drugih razloga potrebna. Na tu smotru dolazi svake godine oko 25 zborova, koji su te ili pređašnjih godina bili na vanjskim smotrama među najboljima. To nipošto ne znači, da je put u Zagreb nekakva nagrada, i da svaki zbor, koji je na pokrajinskoj smotri bio bez prigovora, mora doći na zagrebačku smotru. Inače bi takvih svake godine bilo i više od 50. Između najboljih zborova biraju se za Zagreb takvi, koji su iz takvoga kraja, odakle ih još nije u Zagrebu bilo ili koji imaju nešto osobito, pa se kod toga pazi, da budu po mogućnosti zastupani svi hrvatski krajevi, da ne budu dva zbora previše slična itd. Zbor, koji je jednom bio u Zagrebu, ne dolazi više na redovnu zagrebačku smotru. Prema tome ne priređuju se pokrajinske smotre kao priprava i pokus za veliku zagrebačku smotru, nego se u Zagrebu svake godine samo odrazuje ono, što je prije toga učinjeno u drugim hrvatskim krajevima, pa to može biti jedne godine bolje, druge slabije. Koliko sviestni hrvatski seljaci drže do smotri svoje narodne kulture, vidi se najbolje po tom, što se svaki zbor, pa i onaj iz najudaljenijega kraja, sam brine za putni trošak u Zagreb.

Slika na omotu prikazuje pjevača iz Vrabča kod Zagreba na smotri (slikao T. Dabac).

Crteže na strani 4. (seljakinje iz okolice Livna pjevaju na smotri) i na str. 18. (slavonska djevojka) nacrtao je hrvatski slikar Ljuba Babić, profesor Umjetničke akademije.

Slika na str. 12. prikazuje svirača na dvojnice iz Lasinje u Pokuplju (slikao Lj. Janković).

IMA LI VEĆ USPJEHA?

Samo se po sebi nameće pitanje, jesu li dosadašnje smotre imale kakva uspjeha za našu narodnu kulturu. Kakve su njihove posljedice kod seljaka, kojima su u prvom redu namienjene, a kakve u gradu?

Nije lako na to odgovoriti, a zacielo je još i prerano. Seljačka Sloga hoće da preko smotri djeluje na r a z v o j naše narodne kulture. Pri tom treba imati na umu, da se kultura — ne vanjski oblik, nego prava kultura — stvara i razvija polagano. Naša se narodna kultura na selu već stotinu godina kvari i uzmiče pod utjecajem civilizacije, a u gradu je zapravo nikad nije ni bilo... Rušiti je lakše nego graditi, kvari se lakše nego popravlja. Zato se ne smije očekivati, da će smotre u kratko vrieme doknaditi i popuniti ono, što se dug niz godina uništavalo, ili stvoriti ono, čega stotine godina nije bilo. Vjerojatno će trebati još desetak godina neumornog rada, dok se budu mogli vidjeti prvi očitiji uspjesi ili neuspjesi. Dotle će možda smotre doprieti široko i duboko među sav naš seljački sviet. Ipak se već danas vide neki mali z n a k o v i, koji upućuju na to, da smotre ne prolaze bez traga. Svakako ih treba uzeti s oprezom.

Kod seljaka se opaža sve veće razumievanje za smotre. Oni o njima i njihovoj svrsi među sobom razgovaraju. Može se kao prilično sigurno uzeti, da se seljaci, koji su sudjelovali na smotrama, više ne stide svoje nošnje, pjesme, plesa i drugih dielova svoje narode kulture. A baš taj nekakav stid — ne ćemo ovdje razpravljati, kako je do njega došlo — glavni je razlog propadanju narodne kulture, naročito narodne nošnje. Taj je razlog bio redovno mnogo jači od svih drugih, pa i od gospodarskih. Može se u nekim krajevima opaziti i to, da nakon smotri mladež i djeca pjevaju sve više prave narodne pjesme u svakidašnjem

životu. Čuli su ih na smotrama, pa ih ponavljaju, kao što ponavljaju i sve drugo, što čuju. Nije riedko, da se za smotru po starim uzorcima izraduje narodna nošnja tamo, gdje se već počela gubiti ili gdje se izrodila. A kad je jednom nošnja tu, onda se iz praktičnih razloga počinje nositi i u drugim prilikama, dok se ne iztroši. To je slično kao i sa šeširima Seljačke Zaštite, koje seljaci često nose — dakako bez znaka — i u običnom životu. Više se sije lan i konoplja, ali na to su osim smotri po svoj prilici djelovali i drugi razlozi. Napokon se gdjegdje obnavljaju već i napola napušteni običaji, a kadkad im se daje i novo značenje i svrha.

Kod građana je glavno, što smotre pridonose upoznavanju seljaka i njihove kulture. O tom se govori i piše. Nije toliko važno, radi li se to s više ili manje poznavanja i kritičnosti. Ipak su smotre dale kadkad poticaja i na dublje razmišljanje, pa se pisalo i tako (vidi izvadke iz novina na strani 23 do 25. Izravnih koristi od smotri u prvom redu ima nauka, etnografija. A već se i među umjetnicima — osobito slikarima i glasbenicima — opaža nastojanje, da se u svom radu okoriste onim, što su na smotrama vidjeli i čuli. Koliko su u tome uspjeli i koliko mogu, u obće uspjeti, ne može se još reći, a nije za sada ni važno.

Sve je to vrlo, vrlo malo, ali ipak se nešto miče, — naravski, ako se niesmo u gledanju prevarili.

*

Posao je započet, sjeme je posijano. Već je i niknulo, negdje gušće i bujnije, negdje rjeđe i slabije. Zeleni se danas mladi usjev na njivi naše narodne kulture. Do ploda je još daleko. Može ga uništiti mraz, može ga spaliti suša, može ga odnieti poplava, a može ga i ugušiti kukolj, koji je posijao »čovjek neprijatelj«, kako kaže sv. Pismo. Naš seljački narod sije i ponovno, ako propane prva sjetva, jer mu drugčije prieti glad. I mi ćemo, u slučaju potrebe, sijati i dvaput i triput, samo — ako bude još sjemena.

O Novoj Godini 1941

Branimir Bratanić.

GLAVNE STVARI, NA KOJE TREBA PAZITI KOD PRIREĐIVANJA SMOTRI

Kako treba biti: | **Kako ne smije biti:**

I. ŠTO SPADA NA SMOTRU

1. Sve ono iz narodne kulture, što se može u tako kratkom vremenu pokazati, a osobito: pjesme, plesovi i igre, svirka, nošnja i kraći običaji. U nekojim krajevima ima i sgodnih igara za djecu i odrasle, koje bi se mogle pokazati. Ako u selu ima koji čovjek ili žena, koji zna osobito liepo pripoviedati narodne pripoviedke i slično, i to ide na smotru.

2. Sve, što se pokazuje na smotri, mora biti samo naše narodno, hrvatsko i seljačko.

a) Prave su narodne pjesme jednostavne i razumljive. Pjevati ih treba točno onako, kako se u selu pjevaju, i svaku rieč izgovarati, kako se u selu izgovara. Obično su najbolje pjesme, koje se pjevaju kod rada (žetelačke, kopačke, težačke itd.) ili kod posebnih prilika i običaja (svatovske, kolede, đurđevske, ivanjske, duhovske itd.)

b) Narodni su plesovi različne vrste kola pa nekoji plesovi u dvoje ili u četvero (drmeš, dučec, »Staro sito«, poskočnica itd.).

1. Ne spadaju na smotru nikakve naučene predstave, deklamacije, govori i slično.

2. Ne smije biti očitih stranih utjecaja iz grada ili od susjednih naroda (Niemaca, Talijana, Mađžara itd.). Isto tako ne smije biti krivog (lažnog) »rodoljublja«.

To se »rodoljublje« pokazuje izticanjem zastava i trobojnih vrpca, koje su inače obična tvornička ili dućanska roba, ili s tobože »rodoljubnim« pjesmama, u kojima se svaki čas spominju Hrvati, Hrvatska, domovina, a inače su obično napravljene po tuđem kalupu.

Ne spadaju nikako na smotru:

a) Nikakve »umjetne« pjesme (na pr. gradske, već spomenute »rodoljubne«, pa ni takve narodne pjesme, koje su naučene iz knjiga ili nota). Ne bi dobre bile ni same novije, na pr. ljubavne pjesme.

b) Strani plesovi (na pr. mađžarski čardaš) ni gradski, među koje idu ne samo noviji »tango«, »fokstrot«, nego i stariji »valceri«, »polke«, »šotiš« i slični.

Kako treba biti:	Kako ne smije biti:
c) **Svirka** neka bude samo na pravim narodnim glasbalima (instrumentima), koje seljaci sami prave (dvojnice, svirale, šaltve, frule, diple, gajde, dude, mješnice, sopile, junačke gusle, lirica). Tanbure samo one, koje izrađuju sami seljaci, i to samo u Bosni i u nekojim susjednim krajevima. U sjevernim krajevima mogu se u narodnu glasbu ubrojiti i dvoje gusle (violine), ako se prate malim »bajsom« (»bajsicom«) s 3 žice, a u Bosni i njenom susjedstvu i dvie svirale (zurle, zurne) uz pratnju bubnja.	c) Harmonike (ni ručne ni ustne) ni kupovne (tvorničke ili obrtničke) tanbure, osobito ne tanburaški sborovi ni u kojem obliku.
d) **Nošnja** mora biti narodna i seljačka **od glave do pete**, to jest od kapa, šešira, rubaca (peča, marama) do opanaka ili čizama. Naročito treba paziti na obuću. Nošnja nije narodna, ako je samo kod kuće izrađena, nego treba biti izrađena i na narodni način, s domaćim krojem i ukrasom. Ako se prava narodna nošnja nosi samo gdjekad (na pr. kod rada u polju, u korizmi, u žalosti itd.), treba takovu pokazati i na smotri. Često je najljepša upravo ona najjednostavnija biela nošnja. Paziti treba i na nakit i češljanje kod žena i djevojaka.	d) Dielovi građanskog odiela (prsluci, hlače, šeširi, kape, pojasi, cipele), zatim tuđinski kroj, strani i preko škole razšireni način ukrašivanja (na pr. »šlinganje« i tako zvani »pečki vez« tamo, gdje nije od starine), vrpce, dućanski ženski rupci i nakit i slično. Kosa ne smije biti razdieljena na strani, a pogotovu ne »brenovana«.
3. Sve, što se pokazuje, mora biti **domaće**, iz istoga kraja i istoga sela.	3. Ne smiju na pr. Bosanci pjevati slavonske ili Zagorci bosanske pjesme.

Ondje, gdje se narodna kultura već počela gubiti ili kvariti, treba o svemu točno izpitati najstarije ljude i žene, a nošnju potražiti u starim škrinjama (ladicama, sanducima) po cielom selu. Dobro je upitati za stručni savjet Seljačku Slogu u Zagrebu, kamo treba uviek poslati na odobrenje i sve rieči (tekstove) pjesama. Kod toga treba zapisati sve točno onako, kako se pjeva, a ništa ne »popravljati« prema školskom, književnom govoru.

Kako treba biti:	Kako ne smije biti:
II. TKO SUDJELUJE NA SMOTRI	
Svi: staro i mlado, mužko i žensko, momci i djevojke, muževi i žene, starci i starice, djeca, ali uvijek **samo pravi seljaci.**	Nije dobro, da pjevaju samo mladi momci i djevojke ili sami mužkarci (ako tako ne zahtievaju same pjesme).
III. KAD SE DRŽE SMOTRE	
U svako doba godine, kad to vrieme i prilike dopuštaju, svaki dan, ali **uviek prije podne.** Zato treba urediti, da smotra ne bude u isto vrieme sa službom Božjom i da jedna drugoj ne smeta. Župnici će obično rado premjestiti misu za ranije, ako su u pravo vrieme obaviešteni.	**Nikad popodne,** a niti u isti dan s kakvom drugom priredbom (zabavom, skupštinom, crkvenom slavom itd.).
IV. GDJE SE PRIREĐUJU SMOTRE	
U svakom selu, općini, većem mjestu ili u slobodnoj prirodi, ako se najavi bar 5 zborova. Ako to vrieme ikako dopušta, **pod vedrim nebom.** Inače u kakvim prikladnim prostorijama (u prosvjetnom domu, u kakvoj velikoj suši ili drugoj gospodarskoj sgradi, gdje ima dovoljno mjesta i svietla, u školi itd.).	
V. KAKO SE RADI	
1. Na smotri su za svaki sbor dovoljne 2 do 3 pjesme. Od običaja samo kraći.	1. Ne na pr. ciela svatba, jer to predugo traje.
2. Sborove neka najavljuje seljak u narodnoj nošnji.	2. Ne građanin niti seljak u građanskom odielu.
3. Sve poslove neka uviek rade **sami seljaci.**	3. Ne građani, osobito ne učitelji.
4. Sve treba biti jednostavno, prirodno.	4. Bez parada, dočeka, slavoluka, zajedničkih svečanih objeda i govora.

Kako treba biti:	Kako ne smije biti:
5. Ako je baš potrebno, treba napraviti samo nešto povišeno mjesto od drva, da sborove može svatko dobro vidjeti.	5. Ne treba nikakve posebne pozornice ni kićenja. Ako već ima pozornica, ne smije se nikad spuštati zastor.
6. Treba udesiti tako, da sborovi mogu čuti i vidjeti jedni druge	7. Ne smije biti različnih ciena za I., II. i III. mjesto.
7. Najbolja je smotra bez ulaznine. Ako je baš potrebno naknaditi kakve troškove, neka bude ulaznina jednaka i najmanja (1—2 Din).	8. Ne smije biti poslie smotre praznih govora, **zabava** i modernih **plesova.** Isto tako je sramota, kad pjevačice i pjevači brzo svlače narodnu nošnju, da se što prije mogu pokazati nacifrani na gradski način.
8. Poslije smotre treba biti razgovor među predstavnicima sborova, dok se drugi mirno razilaze.	9. **Ne smije se** nikako na mjestu smotre, pa ni u blizini, piti alkoholna pića. To vriedi za sve vrijeme i prije i poslie smotre.
9. Smotra treba biti triezna osbiljna.	

MALA KNJIŽNICA SELJAČKE SLOGE

Broj 1—1000 **(Ciena broju 1 dinar)** **God. 1940.—1960.**

DOSAD SU IZAŠLE OVE KNJIŽICE:

Br. 1. Imbro Štivić: **Život i djelo braće Radića.** Kako je živio seljački narod u staro doba. — Politički život u Hrvatskoj prije braće Radića. — Životopis Dra Ante Radića. — Stjepan Radić smatrao je brata Antuna prvim i glavnim osnivačem Hrvatske Seljačke Stranke. — Stjepan Radić je organizator i vođa Hrvatske Seljačke Stranke. — Prvi moj susret na političkoj njivi s braćom Radićima. — Glavni temelji seljačke stranke jesu: Vjera u Boga i seljačka sloga. — U čem je bila moć žive i pisane rieči Stjepana Radića. — Pobjeda hrvatske seljačke misli doniet će i radniku ljepši život.

Ovo bi o braći Radićima morao baš svatko znati.

Br. 2. **Dostojanstvo — ne gizda...** Rudolf Herceg: Da se razumiemo... (Razlika između dostojanstva i gizde.) — Antun Jovanovac: Gizda u Slavoniji. — Ivan Klarić: Seljačka Sloga i moda. — Filip Loborinec: Seljačkoj modi. — Antun Briški: Seljačka nošnja u okolici Garešnice. — Ivan Krajačić: Naše staro, to je pravo. — Franjo Medač st.: Pretekla su zadnja kola prva... I. Ostanimo mi seljaci, što i jesmo — seljaci. II. Tkaonica od 250.000 stanova. — Valko Bači: Kolovrat. — Franjo Tomašković: Jalžica, zašto ne predeš? — Đuro Marosavljević: Ženo, ženo... — Mijo Mirković: Stvaranje narodne nošnje. — Ignac Hanžeković: Nošnja našeg roda.

O toj knjižici trebali bi hrvatski seljaci svuda razpravljati i prema tomu reorganizirati svoje gospodarstvo.

Br. 3. **Majke za zdravlje djece.** 1. Kako je nastao ovaj zdravstveni pokret, a kako ova knjižica? — 2. I običaji se prežive i izrode, a onda preporode... — Trudna žena, rad i hrana. — Slučaj s Alojzijom Benko. — Još jedan primjer. — Daljnja suradnja seljakinja i zdravstvenih stručnjaka. — Čuvarice zdravlja u Dječjoj klinici u Zagrebu. — Sad treba ići još dalje... Ovu su knjižicu napisale seljakinje Alojzija Benko, Jana, Rožić i Jana Falica, zatim stručnjaci Dr Nada Kovačević i sveuč. prof. Dr Ernst Majerhofer, a uredio ju je i Predgovor napisao Rudolf Herceg.

Ovu knjižicu morao bi pročitati svaki Hrvat, a svaka žena morala bi ju baš imati u kući.

Br. 4. Božidar Magovac: **O Albancima i o Albaniji.** U spomen Dra Milana Šuflaja (mjesto predgovora). — Dobro je znati nešto o Albancima i o Albaniji: Gdje je Albanija i kolika je. Kako izgleda. Od čega ljudi živu. Koliko je i kakvoga naroda. (Karta Albanije). Arbanasi-Škipetari. Koje su vjere. Kako govore. Kako pišu. Život u domu. Kako se nose i vladaju među sobom. Što povieda poviest. Što je bilo poslije. Zadnjih dvadeset godina. Škipetari u svjetskoj politici. (Karta talijansko-grčkog ratišta).

Ako se čitateljima ova knjižica svidi, izići će više takvih knjižica o drugim krajevima svieta.

Br. 5. **Velika seljačka buna godine 1573.** Matija Gubec (Kako nam se čini...) od Rudolfa Hercega. — Kako je došlo do hrvatsko-slovenske seljačke bune godine 1573. (Kako je bilo...) od prof. Antuna Jirouška: Povlašteni i bezpravni. Početak seljačkoga robstva — u Madžarskoj. Socijalno-gospodarski razlozi seljačkoj buni. Utjecaj turskih provala na seljačke bune. Gospoštije na području bune. Borba o posjed Stubice i Susjedgrada. Kraljevski sud i hrvatski sabor protiv seljaka. Prva seljačka pobuna. Nezadovoljstvo se širi i među slovenskim kmetovima. Seljačka poslanstva kod kralja u Beču. Mržnja seljaka prelazi na gospodu. Sastav hrvatske seljačke vlade i bojovne organizacije. Program buntovne vlade. Bojna osnova seljačke bune. Početak bune na Cesargradu. Prelaz bune u Sloveniju i prvi sukob kod Kerestinca. Treći sukob kod sv. Petra u Štajerskoj. Pozorište velike seljačke bune god. 1573. (Zemljopisna karta). Četvrti sukob i slom seljačke bune kod Stubice. Mučenička smrt Matije Gubca.

Ova se knjižica čita u veljači svake godine u svakoj hrvatskoj seljačkoj kući.

Br. 6. **Velika i mala Hrvatska Enciklopedija.** Predgovor Rudolfa Hercega. — Što je to enciklopedija? (od prof. Mate Ujevića): Skupljanje znanja. Ljudsko je znanje raznoliko i veliko. Što je priroda, što tvar, a što stvar? Najvažnije nauke ili znanosti. Umjetnost — Božja iskra. Hrvatska Enciklopedija — riznica znanja za učene i za znjanje školanje. Enciklopedija — velika

košnica rada. — Hrvatski uglednici o Hrvatskoj Enciklopediji (Dr Maček, ban dr Šubašić, nadbiskup dr Stepinac). — Popis izdavača, urednika i suradnika. — Predplatni uvjeti. — Tko će sve imati Hrvatsku Enciklopediju? — Pogovor Rudolfa Hercega: U kojem je duhu pisana Hrvatska Enciklopedija? Kako velika, a kako mala enciklopedija?

Ova je knjižica poslana svim predplatnicima, svim povjerenicima i svim školama u banovini Hrvatskoj — u svemu 300.000 primjeraka.

Za Malu Knjižnicu Seljačke Sloge napisane su ili se još pišu ove knjižice:

O narodnom pravu na sudovima dobrih i poštenih ljudi. — **Prvi hrvatski preporod** »slovinski« u Dalmaciji prije 400 godina. — **Drugi hrvatski preporod** »ilirski« u Zagrebu pred 100 godina. — **Treći hrvatski preporod** seljački (svuda, gdje ima hrvatskih seljaka). — **Šokadija.** Opis kraja i ljudi (najrazvijenija hrvatska seljačka kultura. Ne mogu dalje, pa propadaju). Hoće li se održati? — **Hrvatsko Zagorje.** Previše ih je, pa nemaju na čem živjeti. Kolonizacija! — **Lika.** Kako se Ličani odnose prema hrvatskoj seljačkoj kulturi? — **Međimurje.** U čem su Međimurci najjači? — **Narodni prvaci** u ogledalu hrvatskog seljačkog pokreta. — **Seljačko gospodarstvo.** Što jest i koje bi značenje moralo imati? — **Znanosti i umjetnost.** Mogu li koristiti i seljaku? — **Seljačtvo subjekt.** Što je to? — **Moć rieči.** — **Moć pisma.** — **Sedam Hrvata kroz 1300 godina.** — **Današnja kolonizacija Hrvata.** — **Izseljena Hrvatska.** — **Hrvatski književnici.** Njihov život i djela. (Za svakoga posebna knjižica). — **Veliki kulturni ljudi svieta.** — **Velika kulturna djela.** I tako dalje i tako dalje.

Pisci novih knjižica moraju dobro poznavati one, koje su već izišle, a uz to i posebnu knjižicu Rudolfa Hercega »Etnografija i etnologija kao znanosti, Seljačka Sloga kao pokret« (Predavanje u Etnografskom tečaju).